

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andrej Paščinski

Učinki Schengenskega sporazuma na evropsko gospodarstvo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andrej Paščinski

Mentorica: red. prof. dr. Maja Bučar

Učinki Schengenskega sporazuma na evropsko gospodarstvo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala gre mentorici profesorici dr. Maji Bučar za nasvete in spodbude pri pisanju naloge.

Zahvaljujem se tudi staršem, ki so me podpirali v času študija.

Posebna zahvala pa gre mojima Renati in Juliji za podporo, spodbudo in potrpežljivost, in tudi »babi in dedi servisu« za pomoč.

Učinki Schengenskega sporazuma na evropsko gospodarstvo

Gospodarsko povezovanje evropskih držav sega že v prvo polovico prejšnjega stoletja. Po 2. svetovni vojni pa se je Evropa, z namenom ohranjanja miru in zagotavljanja gospodarskega okrevanja ter nadaljnjega gospodarskega razvoja, začela povezovati tesneje tako politično kot gospodarsko. Povezovanje je potekalo po korakih in še traja. Z ustanovitvijo skupnega trga in kasneje notranjega oziroma enotnega trga je Evropa postala največje svetovno gospodarstvo z največjim deležem v svetovni trgovini ter z največ gospodarskimi partnericami. S podpisom Schengenskega sporazuma, ki je odpravil kontrole na mejah med državami podpisnicami, je enotni trg dobil dodaten zagon. Diplomsko delo pojasnjuje učinke enotnega trga in Schengenskega sporazuma, kot njegovega sestavnega dela, na evropsko gospodarstvo. Aktualna begunska kriza je zamajala schengensko ureditev in zaupanje v le-to. Diplomsko delo pojasnjuje, ali bi imel padec Schengenskega sporazuma kakšne učinke na evropsko gospodarstvo in kakšni bi ti bili.

Ključne besede: Schengenski sporazum, enotni trg, Evropska unija, ne-Schengen.

Effects of Schengen agreement on European economy

Economic unifying of European countries has been present since the first half of twentieth century. After second world war Europe has started to unify tighter politically and economically in purpose of preserving peace and assuring economic recovery. Unifying has been taking place step by step and is still continuing. With establishing common market and afterwards single or internal market Europe has become the Worlds greatest economy with the biggest share in World trade, trading with the highest amount of economic partners. By signing the Schengen agreement, which has abolished border controls among member states, the single market has got another big momentum. This thesis explains the effects of the single market and Schengen agreement as its constitutive part on the European economy. A current refugee crisis has shaken the Schengen regulation and the confidence in the Schengen agreement. The thesis explains whether the fall of Schengen agreement would have any effects on the European economy and what would these effect be.

Keywords: Schengen agreement, Single market, European union, non-Schengen

KAZALO

1 UVOD	8
2 TEORIJA MEDNARODNE EKONOMSKE INTEGRACIJE.....	10
2.1 Razvoj teorije mednarodne ekonomske integracije.....	10
2.2 Vrste ekonomskih integracij.....	11
2.3 Stopnje procesa mednarodnih ekonomskih integracij.....	12
2.3.1 Območje preferenčne trgovine	12
2.3.2 Območje svobodne trgovine.....	13
2.3.3 Carinska unija.....	13
2.3.4 Skupni oz. enotni trg	14
2.3.5 Ekonomska in monetarna unija	15
2.3.6 Popolna ekonomska in politična integracija.....	15
3 GOSPODARSKO POVEZOVANJE V EVROPI.....	16
3.1 Začetki evropskega gospodarskega povezovanja.....	16
3.2 Faze nastajanja Evropske unije	18
3.2.1 Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ).....	19
3.2.2 Evropska gospodarska skupnost (EGS)	20
3.2.3 Evropska skupnost (ES)	22
3.2.4 Evropska unija (EU).....	24
4 NOTRANJI TRG IN SCHENGENSKA UREDITEV	27
4.1 Nastanek in razvoj notranjega trga.....	27
4.1.1 Razvoj od skupnega do notranjega trga	28
4.1.2 Izpopolnjevanje in rast notranjega trga po letu 2000	30
4.1.3 Evropa 2020 za ponovno oživitev notranjega trga.....	31
4.1.4 Enotni digitalni trg kot naslednji velik izziv EU	32
4.2 Nastanek Schengenskega sporazuma	33
4.3 Učinki enotnega trga in Schengenskega sporazuma na evropsko gospodarstvo.....	35
4.3.1 Učinki enotnega trga na evropsko gospodarstvo.....	35
4.3.2 Učinki Schengenskega sporazuma	42
4.4 Učinki enotnega trga in Schengenskega sporazuma na konkurenčnost evropskega gospodarstva v svetu	44
5 EU BREZ SCHENGENA	49

6 SKLEP	55
7 LITERATURA.....	58

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Učinek notranjega trga od 1961 do 2005	37
Tabela 4.2 Učinek širitev notranjega trga	38
Tabela 4.3: Razlika v stopnji rasti trgovine z novimi državami članicami in stopnji rasti med dotedanjimi državami članicami	38
Tabela 4.4: Rast BDP na prebivalca na leto po državah EU v primerjavi z ZDA	47
Tabela 4.5: Rast letne stopnje zaposlenosti – primerjava EU z ZDA	47

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Širitve EU spodbujajo blagovno menjavo v EU	36
Graf 4.3: Izvoz blaga in storitev	40
Graf 4.2: Rast izvoza blaga	40
Graf 4.4: Rast BDP na prebivalca v primerjavi z ZDA.....	46
Graf 4.5: Deleži v svetovni trgovini z blagom	48

SEZNAM KRATIC

ASEAN	<i>Association of South East Asian Nations</i> (Združenje držav jugovzhodne Azije)
BDP	Bruto domači proizvod
BRIK	Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska
CEEC	<i>Committee for European Economic Cooperation</i> (Odbor za Evropsko gospodarsko sodelovanje)
CEFTA	<i>Central European Free Trade Association</i> (Prostotrgovinska zveza centralne Evrope)
DDV	Davek na dodano vrednost
EFTA	<i>European Free Trade Association</i> (Evropska prostotrgovinska zveza)
EGP	Evropski gospodarski prostor
EGS	Evropska gospodarska skupnost

EMU	<i>Economic and Monetary Union</i> (Gospodarska in denarna unija)
EPRS	<i>European Parliamentary Research Service</i> (Evropska parlamentarna raziskovalna služba)
ES	Evropska skupnost
ESPJ	Evropska skupnost za premog in jeklo
EURATOM	Evropska skupnost za jedrsko energijo
EU	Evropska unija
FAO	<i>Food and Agriculture Organisation</i> (Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo)
GATT	<i>General Agreement on Tariffs and Trade</i> (Splošni sporazum o carinah in trgovini)
IBRD	<i>International Bank for Reconstruction and Development</i> (Mednarodna banka za obnovo in razvoj)
IMF	<i>International Monetary Fund</i> (Mednarodni denarni sklad)
LAIA	<i>Latin American Integration Association</i> (Latinsk-ameriško prostotrgovinsko združenje)
MEI	Mednarodne ekonomske integracije
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)
OEEC	<i>Organisation for European Economic Co-operation</i> (Organizacija za evropsko gospodarsko sodelovanje)
PEU	Pogodba o Evropski uniji
PDEU	Pogodba o delovanju Evropske unije
SIS	Schengenski informacijski sistem
STO	Svetovna trgovinska organizacija

1 UVOD

V mestecu Schengen v Luksemburgu so 14. junija 1985 voditelji sedmih evropskih držav podpisali Schengenski sporazum, kar je pomenilo pomemben korak k tesnejšemu povezovanju Evrope. Sporazum je odprl novo obdobje v sodelovanju evropskih držav na različnih področjih. Ustvaril je izjemno obsežno območje držav in odpravil kontrole na mejnih prehodih med državami. Danes lahko 400 milijonov državljanov 26 držav schengenskega območja neomejeno potuje, živi in dela v katerikoli od držav članic. (EU 2015b)

Zasnovanje Schengenskega sporazuma ni bilo mišljeno le kot pomemben korak na področju kontrol na mejah, vendar tudi kot velik napredek k cilju ustvarjanja skupne evropske politike. Prost pretok ljudi in s tem delovne sile, ki jo je uveljavil Schengenski sporazum, se enkratno dopolnjuje s svobodnim pretokom blaga, storitev in kapitala, ki so produkt enotnega trga Evropske unije, ki je eden najpomembnejših evropskih dosežkov. Državljanom EU se je z vzpostavitvijo enotnega trga odprlo nešteto možnosti glede dela, življenja, študija, znatno pa se je povečala tudi ponudba izdelkov, ki so dostopni iz kateregakoli dela Evrope.

Evropa je z vzpostavitvijo enotnega trga z več kot 500 milijoni potrošnikov in največjim BDP med vsemi svetovnimi gospodarstvi, postala eden najpomembnejših igralcev v svetovnem gospodarstvu. Schengenska ureditev je odpravila kontrole na mejah, kar je dalo močan zagon trgovanju znotraj Evrope, s tem pa so se tudi povečale konkurenčne prednosti v primerjavi z drugimi svetovnimi gospodarstvi. (EU 2015b)

V zadnjem času pa je Evropa in schengenska ureditev na veliki preizkušnji. Leta 2015 je zaradi kriznih žarišč na Bližnjem Vzhodu in Afriki v Evropi izbruhnila begunska kriza. Ogromno število ljudi, ki bežijo pred grozotami vojn, pa tudi pred nevzdržnimi življenjskimi razmerami v svojih državah, je začelo pritiskati na zunanje meje schengenskega prostora, kasneje pa tudi na notranje. Novembra 2015 je Francijo pretresel teroristični napad v Parizu in nato še marca 2016 v Bruslju. Ko so analize pokazale, da obstajajo povezave med terorističnimi napadi in begunskim tokom, so se nekatere države odločile za začasno prenehanje izvajanja schengenske ureditve, ter ponovno vzpostavile kontrolo na mejah. (EU 2016d) Pojavila so se tudi razmišljanja o drugačni schengenski ureditvi, kot na primer uvedba

tako imenovanega Mini-Schengena, ki bi vključeval le Nizozemsko, Belgijo, Luksemburg, Nemčijo in Avstrijo, vendar so to možnost kaj kmalu izključili. (EurActiv 2016)

Kot sem v uvodu nakazal, je namen diplomske naloge predstaviti Schengenski sporazum v povezavi z enotnim trgom Evropske unije kot pomemben dejavnik povezovanja Evrope. Pokazati želim, kakšen je učinek schengenske ureditve na evropsko gospodarstvo, ter kaj pomeni za ustvarjanje konkurenčne prednosti v svetovnem gospodarstvu. Diplomska naloga skuša tudi predstaviti ekonomske učinke ponovne vzpostavitve stanja meja, kot je bilo pred vzpostavitvijo schengenskega režima.

V diplomski nalogi sem si zastavil dve delovni vprašanji:

- Kakšni so vse pozitivni učinki Schengenskega sporazuma za evropsko gospodarstvo?
- Kako lahko padec schengenske ureditve ogrozi evropsko gospodarstvo?

Za odgovor na ti dve vprašanji bom, predvsem v prvi polovici diplomskega dela, ki je bolj teoretske narave, uporabil ne-empirično kvantitativno metodo. Za opredelitev teoretskega okvira bom uporabil sekundarne vire. V drugi polovici naloge pa bom za pojasnitev učinkov Schengenskega sporazuma in notranjega trga na evropsko gospodarstvo poleg sekundarnih virov uporabil tudi interpretacijo primarnih virov.

Diplomska naloga vsebuje štiri sklope. V prvem sklopu je podan teoretski okvir nastajanja pomena in ciljev ekonomske integracije med državami s predstavitvijo posameznih faz integracije. Sledi opis razvoja Evropske unije, od začetne stopnje skupne trgovinske politike do oblikovanja enotnega trga in Schengenskega sporazuma. V tretjem sklopu so s pomočjo trgovinske statistike in podatkov o gospodarskem razvoju pojasnjeni pozitivni učinki Schengenskega sporazuma na evropsko gospodarstvo. V zadnjem sklopu pa na podlagi analize že narejenih raziskav in ocen sklenemo svoja predvidenja glede ogroženosti evropskega gospodarstva v primeru padca schengenske ureditve in ponovne vzpostavitve kontrol na državnih mejah.

Za začetek torej podrobneje pogledimo razvoj teorije ekonomske integracije med državami, katere vrste poznamo in kdo so najvidnejši predstavniki. Obdelali bomo tudi stopnje oziroma faze ekonomskega povezovanja med državami.

2 TEORIJA MEDNARODNE EKONOMSKE INTEGRACIJE

2.1 Razvoj teorije mednarodne ekonomske integracije

Z izrazom integracija označujemo povezovanje posameznih delov v celoto. Pojem ekonomska integracija ima relativno kratko zgodovino. Sprva se je uporabljal predvsem na področju podjetništva, na ravni povezovanja držav v večje regije, pa se izraz v teoriji pred letom 1940 ne pojavlja, četudi so se države v praksi gospodarsko povezovale že veliko pred tem časom, kar bomo spoznali v naslednjem poglavju, kjer bomo govorili o gospodarskem povezovanju v Evropi. Prvi, ki je postavil sistematično teoretsko osnovo carinske unije, je bil Jacob Viner v svoji knjigi *The Customs Union Issue*. (Viner 1950)

Teorija mednarodne ekonomske integracije (MEI) proučuje povezovanje držav in njihovo spajanje v gospodarske celote. Z integracijo se odstranijo ovire za trgovanje med dvema oziroma več državami, teorijo pa zanimajo prav učinki sporazumov med temi državami, ki poslujejo pod ugodnejšimi pogoji, kot subjekti izven integracije. (Kenda in Bobek 2003, 173)

Teorija MEI se je, kot sestavni del ekonomske teorije, skozi čas razvijala in spreminjala. Glede na zgodovinski razvoj jo Kenda in Bobek (2003) razdelita na klasično ekonomsko teorijo in sodobno teorijo.

Znotraj klasične teorije obstajata dva pglavitna pristopa, in sicer *liberalistični pristop*, ki temelji na konceptu proste trgovine in izhaja iz spora med liberalisti in protekcionisti glede vloge carin oz. zaščite, ter *teorija carinske unije*, ki sklepa, da MEI poleg vseh nespornih pozitivnih učinkov povzroča tudi preusmeritev trgovine zaradi protekcionizma MEI v odnosu do tretjih držav, kar pa ima lahko negativne posledice za ves svet, ne samo za države članice MEI. Predstavniki klasične teorije s svojimi deli so Jacob Viner (*The Customs Union Issue*), Robert G. Lipsey (*The general theory of second best*, *The theory of customs unions*) in James E. Mead (*The theory of customs unions*).

Teoretiki sodobne teorije trdijo, da je končni cilj povezovanja enotni trg, torej vzpostavitev enotnih pogojev trgovanja na celotnem področju integracije. Zavedajo se, da lahko, predvsem zaradi diskriminatornih ukrepov do tretjih držav, integracija povzroči tudi negativne učinke. Tudi teoretiki v sodobni teoriji niso enotni, saj znotraj teorije ločimo liberalistično in keynesiansko smer. Slednji so bolj naklonjeni intervencijam države na področju vključevanja narodnega gospodarstva v mednarodno trgovino, če intervencija seveda zagotavlja več

blaginje in več delovnih mest. Oboji pa se strinjajo v eni točki, da mora integracija omogočiti najugodnejše pogoje za prosto gibanje proizvodnih faktorjev, blaga in storitev, kar posledično privede do porazdelitve dohodka na državni in mednarodni ravni. Glavni predstavnik liberalistične smeri je Bela Balassa (*The Theory of Economic Integration, Economic development and integration*), keynesianske pa Fritz Machlup (*A history of thought on economic integration*).

2.2 Vrste ekonomskih integracij

Vrste mednarodnih ekonomskih integracij lahko glede na posamezne kriterije razvrstimo v različne skupine. Kenda in Bobek (2003) jih razdelita v štiri skupine:

1. glede na prostor, ki ga pokrivajo, se delijo na:

- subregionalne
- regionalne
- medregionalne
- globalna (svetovna);

2. glede na stopnjo sodelovanja članic:

- parcialne
- sektorske
- totalne;

3. glede na motive in metode povezovanja na:

- zavestne oz. institucionalne
- spontane oz. tržne
- pozitivne (spodbujene z aktivnimi ukrepi vlad)
- negativne (spodbujene z ukrepi odstranjevanja ovir);

4. glede na intenzivnost povezovanja narodnih gospodarstev na:

- tržne
- proizvodne.

Pri analizi oblik integracije Kenda in Bobek (2003) razlikujeta še *institucionalizirano* MEI, ki je zasnovana na obstoju različnih sporazumov med članicami, takšne so na primer EU, EFTA, LAIA, ASEAN itd, ter *funkcionalno* MEI, ki pa temelji na medsebojni odvisnosti, ustvarjene preko delovanja svetovnega trga in gibanja proizvodnih dejavnikov na multilateralni osnovi. Takšne so na primer IMF, GATT, FAO, IBRD idr.

2.3 Stopnje procesa mednarodnih ekonomskih integracij

Integracije med gospodarstvi ne moremo opredeliti zelo natančno, saj obstaja več stopenj povezanosti – od zelo ohlapnih območij preferenčne trgovine do popolne združitve gospodarstev v enotni trg.

Različni avtorji različno obravnavajo število faz prehajanja gospodarstva od svojih začetkov do popolne gospodarske povezanosti. Starejši teoretiki, kot npr. Tinbergen, Haberler in Kitamura ločijo 3 faze, a jih tudi obravnavajo različno. Balassa (1962) navaja štiri faze, in sicer *območje proste trgovine, carinsko unijo, skupni trg in ekonomsko unijo*. El-Agraa (2001, 1) tem štirim fazam doda še *politično unijo*.

Nekateri slovenski avtorji, kot npr. Kenda in Bobek (2003), ki kombinirata Lipseyevo in Koldejevo klasifikacijo, ter Ahtik in Mencinger (2012), ki priredita klasifikacijo po Balassi, El-Agraa-i in Pilipoviću, podajo po šest faz integracije. Klasifikacijo s šestimi fazami najdemo tudi na spletni strani Evropske komisije (2014a). Podrobneje si oglejmo slednjo.

2.3.1 Območje preferenčne trgovine

Območja preferenčne trgovine so bila zelo pogosta v času pred sklenitvijo sporazuma GATT leta 1947. Najpomembnejši del sporazuma je določba, da vse članice sporazuma GATT dobijo status države z največjimi ugodnostmi, kar pomeni, da pogodbeni stranka priznava sopogodbenci enake ugodnosti, kot jih je že dala, oz. jih še bo, katerikoli tretji državi. S tem je meja med opredelitvijo območja preferenčne trgovine in območja svobodne trgovine precej zabrisana. Člen XXIV sporazuma GATT omogoča obstoj regionalnih območij proste trgovine, carinskih unij in preferenčnega obravnavanja držav v razvoju, vendar morajo biti zagotovljene nediskriminatornost, transparentnost in vzajemnost uveljavljenih ukrepov. (Ahtik in Mencinger 2012, 91)

2.3.2 Območje svobodne trgovine

Za območje proste trgovine je značilna odprava carin in količinskih omejitev v medsebojni trgovini držav članic. V tej fazi integracije skupne institucije niso oblikovane, zato skupne naloge opravljajo za to področje pristojna ministrstva držav članic. Tovrstne sporazume je zaradi ohlapnosti ekonomske povezanosti preprosto oblikovati, zato večina vseh regionalnih ekonomskih povezav v svetu spada v to skupino sporazumov. (Ahtik in Mencinger 2012)

Slabost te oblike povezovanja se pokaže zaradi prostega odločanja posameznih držav za uvedbo lastne carinske stopnje proti tretjim državam. Zaradi tega lahko pride do preprodaje uvoženega blaga iz članice območja proste trgovine z najnižjo stopnjo v druge članice. S tem se posredno lahko vzpostavi enotna carinska stopnja, ki se oblikuje na ravni najnižje carinske stopnje v povezavi, kar pa lahko privede do znižanja proračunskih prihodkov tistih članic, ki imajo sicer višji carinsko stopnjo. Države takšne situacije največkrat preprečijo z omejitvijo prostega pretoka blaga na blago proizvedeno znotraj članstva. (Kenda in Bobek 2003)

Dve najbolj neposredni posledici, ki ju ima opustitev notranjih carin na trgovino, sta:

- ustvarjanje trgovine – cenejši proizvodi iz druge države članice zamenjajo dražje domače proizvode. To izboljša alokacijo virov in je korak k prosti trgovini.
- preusmeritev trgovine – zamenjava cenejših, toda s carino obremenjenih proizvodov iz držav nečlanic z dražjimi, s carino neobremenjenimi proizvodi iz druge države članice, kar pa poslabša alokacijo virov in je korak k protekcionizmu. (Ahtik in Mencinger 2012, 92)

Vstop v povezavo za posamezno državo je bolj sprejemljiv ob prevladi učinka preusmeritve trgovine. Učinek oblikovanja proste trgovine se lahko kaže tudi v hitrejši gospodarski rasti, države pa imajo kot članice povezave boljši pogajalski položaj, zlasti na trgovinskem področju. (Ahtik in Mencinger 2012, 91–92)

2.3.3 Carinska unija

Carinska unija združuje elemente proste trgovine. V njej države odpravijo medsebojne carinske in druge omejitve pretoka blaga in storitev, obenem pa vodijo skupno carinsko politiko v razmerju do nečlanic unije, s čimer je odstranjen problem možnosti preprodaje blaga, kot je to pri območju proste trgovine. Suverenost na področju mednarodne menjave držav članic na tej stopnji integracije je že precej omejena, zato se pojavi potreba po

oblikovanju skupnih institucij za vodenje skupne trgovinske politike, pogostokrat pa se urejanje delovanja prepusti eni od držav članic. (Ahtik in Mencinger 2012, 98)

Vzpostavitev carinske unije ima **statične** in **dinamične** učinke. Pri statičnih učinkih, ki smo jih predstavili že pri območju svobodne trgovine, ločimo učinek *ustvarjanja trgovine* in učinek *preusmeritve trgovine*. Znotraj dinamičnih učinkov ločimo štiri pogloblitve:

- večja konkurenčnost: zaradi padca trgovinskih ovir se zmanjšajo tudi monopolne moči, kar privede do znižanja cen proizvodov. Dodatno nižanje cen tako ni več glavni adut, zato se morajo proizvajalci usmeriti v izboljšanje kvalitete proizvodov; (Salvatore 2011; Dearden in Macdonald 1999)
- ekonomije obsega: zaradi združitve nekdanj fragmentiranih trgov v enega večjega je njihov pojav verjetnejši; (Salvatore 2011; Dearden in Macdonald 1999)
- racionalizacija poslovanja: na ravni celotne unije se zaradi prostega pretoka delovne sile in kapitala racionalizira raba virov; (Salvatore 2011, 335)
- spodbuda za investicije: proizvajalci tretjih držav težijo k odpiranju podjetij znotraj unije, da se izognejo carinam in da so prisotni na rastočem trgu. (Salvatore 2011, 335)

V Evropi je uvajanje carinske unije potekalo postopno. Dokončno je bila uveljavljena leta 1968, torej še pred iztekom prehodnega obdobja, predvidenega za njeno uveljavitev. (Ahtik in Mencinger 2012, 98) Pogodba o delovanju EU (EU 2010a) v členu 30 določa, da so carine pri uvozu in izvozu ter vse dajatve z enakim učinkom prepovedane. Prav tako s členoma 34 in 35 prepoveduje količinske omejitve pri uvozu in izvozu. Tovrstne prepovedi in omejitve so sicer dovoljene, če so utemeljene z javno moralo, javnim redom ali javno varnostjo, varovanjem zdravja in življenja ljudi, živali in rastlin, varstvom nacionalnih bogastev z umetniško zgodovinsko ali arheološko vrednostjo ali varstvom industrijske in poslovne lastnine. Vendar pa te prepovedi ali omejitve ne smejo biti sredstvo za samovoljno diskriminacijo ali prikrito omejevanje trgovine med državami članicami. (EU 2010a)

2.3.4 Skupni oz. enotni trg

To fazo integracije bom v tem sklopu opisal bolj na kratko, ker jo bom podrobneje predstavil v četrtem poglavju, ki bo govorilo o enotnem trgu in schengenski ureditvi. Skupni trg je nadgradnja carinske unije, saj ji doda prost pretok dela in kapitala med državami članicami. Zaradi usklajevanja izvajanja politik za veliko število področij, ta oblika regionalne

ekonomske integracije zahteva veliko število institucij. Suverenost države je precej omejena, tako na področju trgovinske politike, kot na področju investicijske politike in politike trga dela. Kljub vzpostavitvi skupnega trga ostajajo pod nadzorom držav članic makroekonomska politika, kot tudi pretežni del zakonskega in institucionalnega okvira. (Ahtik in Mencinger 2012)

Uvrstitve enotnega trga v klasifikacijo ekonomskih povezav se razlikujejo. Nekateri avtorji ga postavljajo kot vmesno fazo med carinsko unijo in skupnim trgovom, ker naj bi bil le nadgradnja carinske unije z odpravo necarinskih ovir trgovini, ni pa nujno, da se obenem zagotovi tudi prost pretok proizvodnih faktorjev. Spet drugi avtorji pa enotni trg vidijo kot nadgradnjo skupnega trga z odpravo necarinskih ovir in kot takega štejejo celo za višjo raven povezave, kot skupni trg. (Ahtik in Mencinger 2012)

2.3.5 Ekonomska in monetarna unija

Velja za najvišjo stopnjo ekonomske integracije. V njej je dosežena harmonizacija ali celo poenotenje monetarnih in fiskalnih politik držav članic. Vzpostavi se torej enotna denarna politika. Suverenost držav je v tej fazi zelo omejena, saj se država odpove svoji lastni denarni valuti in vodenju samostojne denarne politike. (Ahtik in Mencinger 2012; Salvatore 2011) Za ekonomsko unijo je značilno oblikovanje različnih nadnacionalnih institucij, ki pospešujejo proces povezovanja med članicami. Gre za skupne razvojne ali socialne sklade oz. sklade za regionalni razvoj, do neke mere pa tudi skupne parlamente in obrambne institucije. (Kenda in Bobek 2003)

2.3.6 Popolna ekonomska in politična integracija

Popolna ekonomska in politična integracija pomeni prehod v enotno državo, običajno ob obstoju posameznih regij, zveznih držav, lahko pa govorimo tudi o eni državi s skupnimi institucijami, ki opredeljujejo suvereno državo. Sem lahko štejemo združitev Nemčij ali pa tudi npr. ZDA. (Ahtik in Mencinger 2012)

Kenda in Bobek (2003) kot šesto stopnjo omenjata integriran nadnacionalni sistem, o katerem govorimo takrat, ko je dosežena popolna gibljivost vseh proizvodnih faktorjev, ki traja toliko časa, dokler se njihove cene ne izenačijo. To na primer za delo pomeni, da se bodo delavci odseljevali s področij z nizkimi plačami na področja z višjimi plačami, vse dokler se plače

pod pritiskom odliva in priliva delavcev ne izenačijo. Integriran nadnacionalni sistem je torej nek ideal, h kateremu nek ekonomski prostor teži, a ga v popolnosti nikoli ne doseže.

V sklopu, ki sledi, se bomo poglobili v zgodovino gospodarskega povezovanja v Evropi, ki se je začelo razmeroma zgodaj. Vse to pa je kasneje privedlo do nastanka Evropske unije, zato bomo pogledali, kako se je le-ta razvijala, oziroma skozi katere faze so šle države, da so ustanovile Evropsko unijo, kot jo poznamo danes.

3 GOSPODARSKO POVEZOVANJE V EVROPI

3.1 Začetki evropskega gospodarskega povezovanja

Večina konkretnih korakov k evropski ekonomski in politični uniji je bila storjena po letu 1945, torej po drugi svetovni vojni, vendar pa imajo ideje o evropski enotnosti že dolgo zgodovino in so močno zakoreninjene v evropsko miselnost. Tako trgovinske sporazume srečamo že v antiki, ko so Atene sklepale trgovinske sporazume z drugimi grškimi mestnimi državicami, ali pa v obdobju starega Rima, ki je sklepal sporazume s tako imenovanimi barbarskimi narodi – na primer sporazum med Rimom in Kartagino leta 351 pr.n.št. (Ahtik in Mencinger 2012)

V 17. in 18. stoletju so iz fevdalne dobe ostale notranje carine na promet blaga. Ob nastajanju modernih evropskih držav je prišlo do poenotenja tržišč in odprave teh carin. Tako sta Anglija in Škotska s Pogodbo o Uniji leta 1707 oblikovali skupni trg in carinsko unijo, ki se je leta 1804 razširila na Irsko. V Franciji so bile notranje carine odpravljene po francoski revoluciji leta 1789. (Ahtik in Mencinger 2012)

Kljub rivalstvu, zaradi katerega so naštele številne vojne, sta Francija in Velika Britanija sklenili več trgovinskih sporazumov. Izmed njih ima največji pomen sporazum iz leta 1860, s katerim je Francija odpravila uvozne prepovedi in znižala carine, Velika Britanija pa je zmanjšala število carinjenih proizvodov in znižala carino na vino. Ta sporazum je vseboval tudi klavzulo največjih ugodnosti, ki je močno vplivala na mednarodno trgovino 20. stoletja. (Ahtik in Mencinger 2012)

S francosko revolucijo so vse močnejša postala nacionalna gibanja in želje narodov po lastnih državah, saj bi v obliki nacionalnih držav dobili večjo veljavo v mednarodnih in ekonomskih odnosih. Osredotočili so se na ustanavljanje carinskih unij, ki so povečale gospodarsko rast,

omogočile pa so tudi hitrejša politična povezovanja. Pod vodstvom Prusije, ki je bila takrat vodilna nemška država, je leta 1819 nastala carinska unija nemških držav, t.i. Zollverein. Prusija državic ni politično ali vojaško prisilila v povezavo, temveč je model enotne nemške države oblikovala z ustanovitvijo carinske unije. Sodelovanje na ekonomskem področju se je hitro razširilo tudi na politično in vojaško področje. Zedinjenje Nemčije leta 1871 je bila torej posledica takšnega ekonomskega povezovanja, zaradi česar pa je bila v tistem obdobju, za ZDA in Veliko Britanijo, ena večjih svetovnih gospodarskih sil. (Ahtik in Mencinger 2012)

V 19. stoletju se krepijo ideje o povezovanju tudi na evropski ravni. Francoski filozof in politik Pierre-Joseph Proudhon je predstavil idejo o oblikovanju Evropske federacije, pojavljale pa so se tudi ideje o ekonomskem povezovanju v Evropi. V ospredju je zlasti ideja proste trgovine in pa zamisel, ki jo je v svojem delu Bogastvo narodov zapisal Adam Smith, in sicer, da so »možnosti delitve dela omejene z obsegom trga«. (Smith 2010) Nemški filozof Friedrich Naumann tako na podlagi teh idej leta 1915 pravi, da se morajo evropske države združevati, sicer ne bodo mogle preživeti. (Ahtik in Mencinger 2012; El-Agraa 2007)

V tistem obdobju so bili odnosi med Nemčijo in Francijo zelo problematični in so vplivali na celotno Evropo, zato so se evropski voditelji in politiki vedno bolj zavedali, da je ureditev odnosov in povezovanje Nemčije in Francije ključnega pomena za mir v Evropi. Leta 1926 so predstavniki 24 držav na kongresu Evropskega gibanja sprejeli Panevropski manifest (Coudenhove-Kalegri 1924), v katerem so se zavzeli za ustanovitev carinske unije, uvedbo skupne valute, oblikovanje, skupne vojske in zaščito narodnostnih manjšin. (Ahtik in Mencinger 2012)

Obdobje druge svetovne vojne je bilo za Evropo seveda zelo težko, kar pa se je zavleklo tudi v obdobje po vojni, ko nastopi hladna vojna, v kateri stiki med zahodnim in vzhodnim blokom potekajo predvsem preko regionalne organizacije Združenih narodov, Ekonomske komisije za Evropo (*Economic Commission for Europe*), ki je bila ustanovljena v Ženevi leta 1947. (UNECE 2016) Njen cilj je bilo usklajeno delovanje pri rekonstrukciji Evrope in je bila prvi konkretni korak na poti evropske integracije. V tem obdobju se v povojno obnovo Evrope vmešajo tudi ZDA. Marshallov plan (Marshall 1947) je bil po eni strani, zaradi spodbude, da evropske države skupaj pripravijo program obnove in se dogovorijo o deležu prejema pomoči posamezni državi, nek dodaten faktor povezovanja evropskih držav, po drugi strani pa je povročil še dodaten razkol med zahodnoevropskimi in socialističnimi državami, ki so

Marshalllovemu planu nasprotovale, zaradi po njihovem mnenju imperialističnih interesov ZDA. (Ahtik in Mencinger 2012; El-Agraa 2007)

Na Pariški konferenci leta 1947 (Ahtik in Mencinger 2012) so k Marshalllovemu planu pristopile praktično vse zahodnoevropske države in tako je bil vzpostavljen Odbor za evropsko gospodarsko sodelovanje (*Committee for European Economic Cooperation* – CEEC), v katerem je sodelovalo šestnajst držav. Odbor je oblikoval Evropski program obnove, ki močno pripomore k hitrejšemu okrevanju Evrope. Odbor se leta 1948 preoblikuje v Organizacijo za evropsko gospodarsko sodelovanje (OEEC), leta 1960 pa se po podpisu sporazuma med ZDA, Veliko Britanijo, Francijo in Nemčijo razširi na 20 držav in preoblikuje v Organizacijo za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD). (OECD 2016) Glavni cilj tega sporazuma je bila spodbuda gospodarskega razvoja manj razvitih držav. (Ahtik in Mencinger 2012; El-Agraa 2007)

Ker so zahteve Marshallovega plana, kot so konvertibilnost valut in vzpostavitev tržnega gospodarstva, pomenile večjo vezanost na Zahod, je bilo to za države vzhodnega bloka nesprejemljivo in so leta 1949, kot odgovor na Marshallov plan, ustanovile Svet za vzajemno gospodarsko pomoč, (Ahtik in Mencinger 2012) s ciljem olajšati in usklajevati ekonomski razvoj članic vzhodnega bloka. Države so v okviru te organizacije sklepale trgovinske in kreditne sporazume, pomembna pa je bila tudi promocija industrijske specializacije med državami. (Ahtik in Mencinger 2012; El-Agraa 2007)

Kot lahko vidimo, imajo ideje evropskega povezovanja, tako v političnem, kot tudi v ekonomskem smislu, relativno dolgo zgodovino. Povezovanje je bilo, zaradi burnih dogodkov na evropskih tleh, pa tudi zaradi še očitne nedozorelosti in nepripravljenosti držav, bolj krhko in kratkotrajno, čeprav ga ni bilo malo. So se pa države po drugi svetovni vojni začele še močnejše zavzemati za mir in gospodarsko rast, zato prizadevanja v povojnem obdobju štejem za konkretne korake k evropski politični in ekonomski integraciji, kot jo poznamo danes.

3.2 Faze nastajanja Evropske unije

Evropska unija, kot jo poznamo dandanes, je nastajala skozi desetletja v več fazah. Med leti 1951 in 1958 je 6 evropskih držav – Belgija, Luksemburg, Nizozemska, Nemčija, Francija, in Italija – ustanovilo tri integracije – Evropsko skupnost za premog in jeklo (EU 1951),

Euratom (EU 2010c), in Evropsko gospodarsko skupnost (EU 1956). Aprila 1965 je bila sprejeta odločitev o združitvi izvršnih organov vseh treh integracij, zato se je začel uporabljati skupen izraz, in sicer Evropska skupnost (ES). Leta 1993 se je ES s podpisom Maastrichtske pogodbe (EU 2010a) preimenovala v Evropsko unijo (EU). (Kenda in Bobek 2003) Evropska unija je do danes v svojem razvoju doživela še osem širitev z začetnih 6 na sedanjih 28 držav članic, med katerimi se je Slovenija pridružila v najštevilčnejši širitvi leta 2004, ko je skupaj v EU vstopilo deset držav.

V naslednjih poglavjih pogledjmo tiste razvojne faze Evropske unije, ki zadevajo predvsem gospodarsko povezovanje držav.

3.2.1 Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ)

Zahodna Nemčija je po uničenju v vojni hitro okrevala. Vprašanje je bilo, kako Nemčiji preprečiti izkoriščanje industrije jekla, premoga in železa v vojaške namene in s tem ogrožanje miru v Evropi v prihodnje. Odgovor sta našla francoski poslovnež Jean Monnet in francoski minister za zunanje zadeve Robert Schumman. Schummanov plan (EU 2016e) iz leta 1950 je kot končni rezultat videl evropsko federacijo, ki je bila nujna za ohranitev miru v Evropi. Ker sta bili Nemčija in Francija še vedno veliki tekmici in tudi v zelo tekmovalnih odnosih, ju je Schumannov plan želel povezati. To predvidi z odpravo carin, uvoznih kvot in drugih ovir na področju premoga in jekla, ter s tem ustvari enotni trg teh izdelkov. Program je podprlo šest že prej omenjenih držav, ki so 18. aprila 1951 podpisale Pariško pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo. (EU 1951) Bistvo sporazuma je enoten trg za premog in jeklo, torej med drugim tudi prost pretok kapitala in delavcev iz obeh sektorjev. (Ahtik in Mencinger 2012)

Med drugim pa je pogodba tudi prepovedovala:

- izvozne ali uvozne takse ali kvantitativne omejitve;
- diskriminatorne ukrepe med proizvajalci, kupci in potrošniki glede cen, pogojev dobave in transportnih tarif;
- posebne stimulacije ali posebne obremenitve države;
- kakršnikoli ukrepi, ki vodijo k monopoliziranju tržišča in izključujejo popolno konkurenco. (Kenda in Bobek 2003, 215)

Vrhovna oblast je imela pooblastilo, da vladam držav predlaga ukrepe za stalno stabilizacijo tržišča zlasti glede javne potrošnje in intervencije cen proizvoda v naslednjih primerih:

- Če je splošno povpraševanje pretirano padlo, so določili limit proizvodnje po sistemu kvot za vsakega proizvajalca oz. državo članico.
- Če je nekdo presegal proizvodnjo, je na to vplačeval dajatve, iz katerih se je subvencionirala manjša proizvodnja preostalih proizvajalcev.
- Če je proizvodov primanjkovalo, je Vrhovna oblast po posvetovanju s podjetji izdelala prioriteto listo potrošnikov. (Kenda in Bobek 2003, 215)

Prva Evropska skupnost se je bistveno razlikovala od podobnih organizacij v tistem času. V ESPJ namreč ni bilo samostojnega odločanja držav članic, temveč je oblikovala nadnacionalno institucionalno zgradbo, ki so jo vodile Visoka oblast, Svet ministrov, Skupščina in Sodišče. (Ješovnik 2000)

V prvih letih po ustanovitvi je ESPJ so bili vidni pozitivni trgovinski rezultati in precejšnji gospodarski uspeh. V glavnem se to pripisuje temu, da je bila Evropa v tistem času povsem odvisna od premoga, kot glavnega energetskega vira. Vendar pa rast ni trajala dolgo, saj se je leta 1958 s prodorom nafte na svetovnem trgu začela velika premogovniška kriza, ki je povzročila veliko recesijo v premogovništvu in s tem množično zapiranje premogovnikov v članicah ESPJ. (Ješovnik 2000)

3.2.2 Evropska gospodarska skupnost (EGS)

Kljub težavam na trgu premoga in jekla so bile izkušnje šesterice z ESPJ pozitivne in so menile, da bi bilo pametno razširiti skupni trg na vse gospodarske panoge. Ustanovitev ESPJ je namreč pokazala, da je mir in družbeno blagostanje najlažje doseči s pomočjo uspešnega gospodarskega povezovanja. Na ministrskem srečanju v italijanski Messini leta 1955 (Ješovnik 2000) se je šesterica držav odločila, da bodo članice ESPJ poglobile združevanje in težile k izgraditvi potrebnih skupnih institucij, nakar bo sledila postopna integracija nacionalnih držav in s tem ustanovitev skupnega trga. Na podlagi sklepov v Messini je Svet ministrov ESPJ pooblastil belgijskega zunanjega ministra Paula-Henrija Spaaka, da sestavi meddržavni odbor in pripravi elaborat o nadaljevanju integracijskega procesa. V ta odbor je bila povabljen tudi Velika Britanija, ki v ESPJ ni imela interesa sodelovati, vendar pa so članice ugotovile, da Velika Britanija zaradi drugačnih pogledov na integracijo, ta proces le

zavira in so jo izločile iz odbora. Velika Britanija se je namreč bolj zavzemala za povezovanje na meddržavni ravni, ker nadnacionalna institucionalna integracija pomeni odrekanje dela suverenosti. Velika Britanija je kasneje, leta 1960, še z nekaterimi državami, ki se niso priključile ESPJ (Norveška, Švedska, Danska, Avstrija, Portugalska, Islandija in Švica), ustanovila Evropsko združenje za prosto trgovino (EFTA). (Ješovnik 2000)

Francija je bila bolj kot skupnemu trgu naklonjena skupnosti atomske energije, saj je bila edina, ki je to vrsto energije v tistem času uporabljala. Na podlagi Spaakovega poročila so 25.3.1957 v Rimu zato podpisali dve pogodbi, in sicer Pogodbo o Evropski skupnosti za atomsko energijo (EURATOM) in Pogodbo o Evropski gospodarski skupnosti (EGS), ki stopita v veljavo leta 1958. (Ahtik in Mencinger 2012)

Poglejmo najvažnejša načela Pogodbe EGS:

- Postopna odprava vseh carinskih dajatev in kvantitativnih omejitev na uvoz ali izvoz blaga.
- Postopna določitev enotne carinske tarife v odnosu do tretjih držav.
- Postopna odprava omejitev v prostem gibanju oseb, storitev in kapitala.
- Izdelava enotne kmetijske politike.
- Izdelava enotne transportne politike.
- Izdelava sistema, ki bo temeljil na prosti konkurenci in omejevanju možnosti za monopole.
- Priprava pogojev, ki bodo zbliževali sisteme v ekonomskih politikah članic in njihovih zakonodajah.
- Koordinacija med članicami pri ukrepih za preprečevanje plačilno-bilančnih težav.
- Ustanovitev Evropskega socialnega sklada, ki naj prispeva k povečanju zaposlenosti in dvigu življenjskega standarda.
- Ustanovitev Evropske investicijske banke za povečevanje gospodarske ekspanzije na podlagi boljšega izkoriščanja sredstev.
- Pridruženo članstvo prekomorskih držav za povečanje medsebojne trgovine in skupen napor za njihov gospodarski in družbeni napredek. (Kenda in Bobek 2003, 216–217)

Oblikovanje carinske unije se je končalo prej, kakor je bilo predvideno – namesto v prehodnem dvanajstletnem obdobju je bila vzpostavljena leta 1968.

3.2.3 Evropska skupnost (ES)

Do leta 1965 so imele tri do takrat ustanovljene Skupnosti (ESPJ, EGS in Euratom) ločene organe, vsak s svojimi pristojnostmi. Tistega leta pa je bila podpisana združitevna pogodba (Merger Treaty) (EU 1965), ki je združila organe treh Skupnosti. Od takrat se je v praksi navadno uporabljal izraz Evropske skupnosti ali preprosto Evropska skupnost, katere najmočnejši del je bila EGS. (Ahtik in Mencinger 2012)

V tem času se je veliko dogajalo, predvsem na političnem področju, saj je prišlo do nesoglasij na različnih področjih, pa tudi do krize odločanja v EGS. Francija pod vodstvom De Gaulla je tako zaradi nestrinjanja s predlaganimi spremembami v sistemu financiranja kmetijske politike in s prenosom večjega obsega pristojnosti na Komisijo vodila tako imenovano politiko praznega stola – francoski predstavniki se namreč šest mesecev niso udeleževali sej Sveta ministrov. Za razrešitev te krize so leta 1966 sprejeli Luksemburški kompromis (Ahtik in Mencinger 2012), ki je nalagal, da se Svet ministrov o zadevah, ki so za eno od članic ključnega pomena, odloča s konsenzom.

Do leta 1970 je bilo jasno, da ES potrebuje večjo institucionalno moč, poleg tega pa mora učinkoviteje delovati na mednarodnem področju. Leta 1969 je bilo organizirano prvo srečanje predsednikov vlad oziroma šefov držav – od leta 1974 te oblike sestankov poznamo pod imenom Svet Evrope. Trdno odločeni, da je potrebno nadaljevati z ES, so sklenili dogovore na področju razvoja skupne kmetijske politike, o začetku razvoja ekonomske in monetarne unije, ki naj bi bila dosežena v treh fazah od leta 1970 do 1980, ter o širitvi članstva ES. Potrebe so bile tudi po večjem sodelovanju na področju zunanje politike in tudi na področju obrambe. Zaradi zelo različnih odnosov posameznih držav članic z ZDA in Sovjetsko zvezo je bilo še presenetljivo, da bi ES dobila polne pristojnosti tudi na teh dveh področjih. (Ahtik in Mencinger 2012; El-Agraa 2007)

Obdobje med letoma 1969 in 1973 je bilo zelo aktivno. Šesterica je dosegla sporazume in uskladila stališča na različnih področjih – na področju skupne ribiške politike, na področju znanosti in razvoja namen pa je bil tudi pospešiti razvoj slabše razvitih evropskih regij, kar so želeli doseči z ustanovitvijo Evropskega regionalnega razvojnega sklada. (EUR-Lex 2016)

Leta 1972 je ES doživela prvo širitev. Velika Britanija se je zaradi zaostajanja gospodarske rasti v primerjavi z rastjo EGS že leta 1961, torej že leto za tem, ko je bila na njeno pobudo ustanovljena EFTA, odločila za pogajanja o članstvu v EGS. Po dolgotrajnih pogajanjih je Francija z de Gaulleom na čelu je leta 1963 zaradi nesoglasja na kmetijskem področju in zaradi

prevelike britanske navezanosti na ZDA blokirala vstop Velike Britanije v EGS. Tudi EFTA ni mogla več zadovoljiti gospodarskih interesov Velike Britanije in ostalih držav članic tega prostotrgovinskega sporazuma. Trg EGS je bil namreč s 170 milijoni prebivalcev, v primerjavi z 90 milijoni, kolikor jih je štela EFTA, precej večji in zato tudi hitreje rasel, zato je Velika Britanija maja leta 1967 drugič vložila prošnjo za članstvo v EGS, ki so jo države članice začele resno proučevati šele po tem, ko je de Gaulle odstopil s predsedniškega položaja Francije. Ker bi bila EFTA brez Velike Britanije v še slabšem položaju, so za vstopo v ES zaprosile tudi Danska, Irska in Norveška. Norvežani so kasneje na referendumu članstvo v ES zavrnilo in tako se je ES leta 1972 po vstopu Velike Britanije, Danske in Irske razširila na 9 članic. (Ahtik in Mencinger 2012; Ješovnik 2000)

Evropska Skupnost se je tako razširila na 255 milijonov prebivalcev, vendar gospodarski učinki niso bili premosorazmerni. Veliko je k temu prispevala tudi naftna kriza in drugi ekonomski pretresi, ki so se dogajali v tistem času in so bili tudi vzrok za t.i. evropesimizem in evrosklerozo med letoma 1973 in 1986. Vzroke gre iskati tudi v drugačnem načinu povezovanja, saj je deveterica oblikovala manj kohezivno gospodarsko skupnost kot šesterica in tako so poskusi globlje trgovinske integracije propadli, saj so države uvedle necarinske ovire trgovini (razni tehnični predpisi ipd.). (Ahtik in Mencinger 2012)

Kljub vsej negativni situaciji pa je mogoče tudi v tem obdobju najti nekaj pozitivnih dogodkov. Leta 1975 je bila sprejeta druga proračunska pogodba (prva je bila sprejeta leta 1970), ki je izboljšala položaj Evropskega parlamenta pri potrjevanju proračuna, obenem pa bilo z njo ustanovljeno Evropsko računsko sodišče. Leta 1979 je sodišče ES v zadevi Cassis de Dijon vzpostavilo načelo vzajemnega priznavanja standardov, kar je pomemben korak pri odpravi necarinskih omejitev. Leta 1979 je bil vzpostavljen tudi Evropski denarni sistem, ki je bil za razliko od prejšnjih poskusov, uspešen. V tem obdobju pa se zgodita še dve novi širitvi. Leta 1981 je v ES vstopila Grčija, leta 1986 pa še Španija in Portugalska. (Ahtik in Mencinger 2012)

Želje in potrebe po še globlji gospodarski integraciji so bile vse močnejše. Od leta 1983 dalje je vse več pobud in predlogov za oblikovanje enotnega evropskega trga prihajalo tudi iz vrst gospodarstva. Spodbudile so jih predvsem številne necarinske ovire, administrativne in mejne ovire, razlike v stopnjah DDV in trošarin ter druge. Kar trideset let je trajalo, da je ES leta 1987 z Enotnim evropskim aktom (EU 1986) dosegla to, kar so zapisali že v Rimskih sporazumih, torej enotni trg. (Ahtik in Mencinger 2012; Ješovnik 2000) Razvoju enotnega

evropskega trga ter Schengenskemu sporazumu, kot še enemu pomembnemu dosežku v gospodarskem povezovanju, se bomo podrobneje posvetili v četrtem sklopu.

3.2.4 Evropska unija (EU)

Novo fazo v procesu oblikovanja vse tesnejše zveze med narodi Evrope je zaznamovala Pogodba o Evropski uniji (PEU), ki je bila podpisana 7. februarja 1992 v Maastrichtu. (Ahtik in Mencinger 2012) Pogodba pomeni kompromis med prednostnimi nalogami in interesi članic oziroma regij Skupnosti. Tako je Nemčija v kompromisu dobila obljubo, da bo finančna politika vodena na »nemški način«, države južne Evrope so dobile kohezijski sklad, Nizozemska socialno listino, Velika Britanija pa klavzulo o izvzetju za enotno valuto in socialno listino. (Ahtik in Mencinger 2012)

Pogodba je vzpostavila strukturo treh stebrov Evropske unije, in sicer steber Evropske skupnosti, steber skupne zunanje in varnostne politike ter steber pravosodja in notranjih zadev. Unija si je s pogodbo zastavila naslednje cilje:

- spodbujati uravnotežen, trajnosten gospodarski napredek, še posebno z ustanovitvijo prostora brez notranjih meja gospodarske in socialne kohezije in z oblikovanjem gospodarske in denarne unije, ki naj bi v končni fazi uporabljala enotno valuto,
- uveljaviti svojo identiteto na mednarodnem prizorišču, še posebno prek uresničevanje skupne zunanje in varnostne politike, vključno s končnim ciljem obrambne politike,
- uvesti državljanstvo Unije in tako krepiti zaščito pravic in interesov državljanov svojih držav članic,
- razviti tesno sodelovanje na področju pravosodja in notranjih zadev,
- v polni meri vzdrževati »acquis communautaire« in naprej graditi na njej s ciljem zagotoviti učinkovite mehanizme in ustanove Skupnosti. (Moussis 1999, 36)

Treba je torej poudariti, da je poglobitveni cilj Pogodbe o EU utrditi notranji trg, ki naj bi ga Skupnost do leta 2002 nadgradila z denarno unijo ter skupno zunanjo in notranjo politiko.

Globlja integracija dvanajsterice EU je vplivala tudi na gospodarstva nečlanice povezave – odtekale so na primer neposredne tuje investicije, zmanjšal se je obseg zunanje trgovine – in zaradi tega se je pri članicah EFTE, ki niso bile članice EU, pojavila želja po intenzivnejšem povezovanju z državami EU. To je bilo uresničeno leta 1994 z oblikovanjem Evropskega gospodarskega prostora (EGP) oz. *European Economic Area* (Ahtik in Mencinger 2012), ki je

postalo največje svetovno območje proste trgovine. Članice EGP so vse članice EU in članice EFTE, torej še Norveška, Liechtenstein in Islandija, medtem ko se Švica, ki sicer je članica EFTE, za članstvo ni odločila, je pa z EU sklenila dvostranske sporazume.

EGP je bila precej ohlapna integracija, kar pa državam iz vrst EFTE očitno ni zadostovalo, zato so ob koncu hladne vojne nekatere med njimi zaprosile za članstvo v EU. Tako so leta 1994 vstop dovolili Avstriji, Finski, Švedski in Norveški, ki pa je na referendumu vstop ponovno zavrnila. (Ahtik in Mencinger 2012)

Nekdanje socialistične države so si po demokratizaciji za cilj postavile vstop v Evropsko unijo, od katere so dobile finančno pomoč in posojila, nato pa je prišlo do podpisa evropskih pridružitvenih sporazumov. To so bili sporazumi o prosti trgovini z možnostjo intenzivnejše integracije in pomoči. Podobne sporazume je z državami Srednje in Vzhodne Evrope podpisovala tudi EFTA, so pa te države podpisovale sporazume tudi med seboj in tako so Poljska, Madžarska in Češkoslovaška podpisale Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini oz. CEFTA – *Central European Free Trade Agreement*, (Ahtik in Mencinger 2012) h kateremu pozneje pristopijo še Bolgarija, Romunija in Slovenija. (Ahtik in Mencinger 2012)

S pridružitvenimi sporazumi so bila vzpostavljena območja proste trgovine med posameznimi državami in EU. Kljub temu, da je bila EU zavezana do konca leta 1994 odpraviti carine in količinske omejitve za večino industrijskih proizvodov, je za nekatere ohranila zaščito, in sicer za nekatere tekstilne izdelke, premog, jeklo in kmetijske proizvode. Da bi države hitreje oblikovale deljoča tržna gospodarstva, je EU zahtevala uporabo svojih standardov in praks. (Ahtik in Mencinger 2012)

Ker so se stare članice bale predvsem širitve, ko naj bi v EU vstopile države Srednje in Vzhodne Evrope, so bila leta 1993 na vrhu v Københavnu določena merila (Ahtik in Mencinger 2012), ki jih morajo članice kandidatke izpolnjevati, da lahko pričakujejo vstop v EU. Po teh merilih morajo države kandidatke zagotoviti stabilnost institucij za jamstvo demokracije, vladavino prava, varstvo človekovih pravic in zaščito manjšin, obstoj delujočega tržnega gospodarstva in sposobnost soočanja s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami v Uniji. (Ahtik in Mencinger 2012)

Leta 2002 je bila prav tako v Københavnu sprejeta odločitev o najobširnejši širitvi EU do takrat. Širitev je bila izvedena maja 2004, ko vstopijo Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija. Januarja 2007 vstopita še Bolgarija in

Romunija, leta 2013 pa še zadnja širitev do sedaj, ko vstopi Hrvaška. (Ahtik in Mencinger 2012)

Institucije Evropske Skupnosti so bile oblikovane za članstvo šestih držav, zato so širitve zahtevale reformo institucij, saj je bilo že ob širitvi na petnajst držav njihovo delovanje oteženo. Za zagotovitev teh sprememb delovanja EU je bilo v petnajstih letih pripravljenih pet pogodb oz. osnutkov pogodb:

- Amsterdamska pogodba (1997) (EU 1997)
- Pogodba iz Nice (2000) (EU 2001a)
- Osnutek Pogodbe o Ustavi za Evropo (2003) (EU 2003)
- Pogodba o ustavi za Evropo (2004) (EU 2005)
- Lizbonska (reformna) pogodba (2007) (EU 2007)

Amsterdamska pogodba, ki ji rečemo tudi Pogodba o Evropski Uniji II, je bila podpisana 17. junija 1997. Veliko bolj poudarja spoštovanje človekovih pravic in demokratična načela v državah članicah. Za glavne cilje si pogodba postavi:

- zaposlovanje in pravice državljanov, ter sodelovanje držav pri iskanju rešitev v boju proti brezposelnosti.
- dokončno odpraviti še zadnje ovire svobodi gibanja ter krepiti varnost s sodelovanjem držav na področju pravosodja in notranjih zadev.
- omogočiti Evropi, da glasneje izrazi svoje mnenje o problemih na svetovnem prizorišču in opredeliti skupne strategije za varnost in zunanje zadeve.
- doseči večjo učinkovitost institucionalne strukture v luči širitve Unije, še posebno proti državam vzhodne Evrope, ki so pred vrati. (Moussis 1999, 37)

Voditelji EU so leta 2001 sprejeli Laekensko izjavo (Deklaracijo o prihodnosti Evrope) (EU 2001b) in ustanovili tudi Konvencijo o prihodnosti Evrope, ki bi pripravila novo pogodbo. In Pogodba o Ustavi za Evropo je prinesla kar precej sprememb – npr. pri odločanju v svetu ministrov, vključitev Listine o temeljnih pravicah, premik k bolj koherentni zunanji politiki. Pogodba je tudi opredelila simbole EU (grb, zastavo in himno). Zahtevala je veliko truda in dolgotrajna pogajanja, a so jo na referendumih v Franciji in na Nizozemskem zavrnil in ni bila nikoli uveljavljena. (Ahtik in Mencinger 2012, 125; El-Agraa 2007)

Ko je Evropski uniji predsedovala Nemčija, so se voditelji EU odločili, da je potrebno preoblikovati Pogodbo iz Nice, da bi se zagotovilo učinkovito in legitimno delovanje EU.

Tako je leta 2007 Pogodbo o Ustavi za Evropo nadomestila Lizbonska (reformna) pogodba. Pri pripravi tega dokumenta so imeli za cilj izogniti se referendumom, ob tem pa ne spreminjati vsebine. Večina vsebine Reformne pogodbe je torej ostala enaka, drugačna od Pogodbe o Ustavi za Evropo je bila le oblika – ni naprimer vključevala simbolov državnosti. Tudi ta pogodba je bila sprva na Irskem zavrnjena, na ponovljenem referendumu pa so jo Irci le potrdili in je tako začela veljati 1.12.2009. Z njo je Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti preimenovana v Pogodbo o delovanju Evropske unije (PDEU), določi pa tudi, da je Evropska unija naslednica Evropske skupnosti. (Ahtik in Mencinger 2012)

4 NOTRANJI TRG IN SCHENGENSKA UREDITEV

Kot omenjeno v prejšnjem sklopu, se bom v tem sklopu podrobneje posvetil nastanku in razvoju notranjega trga. Prav tako bom obravnaval nastanek Schengenskega sporazuma. Poskušal bom pojasniti medsebojno povezanost notranjega trga in schengenske ureditve, ter kakšne učinke imata skupaj na evropsko gospodarstvo ter na konkurenčnost evropskega gospodarstva v svetu.

4.1 Nastanek in razvoj notranjega trga

Začetki notranjega trga segajo skoraj 60 let nazaj, ko je bil z Evropsko gospodarsko skupnostjo ustanovljen skupni trg. Kasneje se preoblikuje v notranji trg in v dobrih dvajsetih letih svojega obstoja razširi z 12 držav članic oz. 345 milijonov potrošnikov na 28 držav članic oz. več kot 500 milijonov potrošnikov in tako postane tudi po BDP-ju največje svetovno gospodarstvo. Od ustanovitve do danes se je trgovina tako med državami znotraj EU, kot tudi med EU in ostalim svetom, povečevala.

Notranji trg temelji na štirih svoboščinah zapisanih v Pogodbi o EU, in sicer prostem pretoku ljudi, blaga, storitev in kapitala. Z uvedbo skupne valute se je trg še tesneje povezal in okrepil. Seveda pa trg še ni dosegel vsega svojega potenciala in se, kljub občasnim padcem, nenehno razvija. (EU 2014b)

4.1.1 Razvoj od skupnega do notranjega trga

V prejšnjem sklopu smo v okviru razvoja EU spoznali, kako je preko različnih faz nastajal tudi evropski skupni trg, ki velja za enega najpomembnejših dejavnikov povezovanja Evrope. Evropska unija si je prizadevala skupni trg še nadgraditi, kar se je zdela težka naloga v obdobju evropskega pesimizma, imenovanega tudi obdobje evroskleroze oz. evropozabe. Povzročile so ga naftne krize v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, kar je vodilo v recesijo in nezaposlenost. V tem obdobju so obstajale številne fizične ovire gibanju oseb, storitev, blaga in predvsem kapitala. Države so se zatekale k protekcionizmu, dajale so prednost domačim ponudnikom, kar je bilo v veliko škodo skupnemu trgu in Skupnosti sami. (Hojnik in Knez 2015; Ješovnik 2000)

Trgovinska soodvisnost nacionalnih gospodarstev je bila vse večja, zato so se vse države članice zavzele za spremembe Rimske pogodbe in s tem dokončanje skupnega trga. Tudi multinacionalna podjetja so od oblasti zahtevala, da liberalizirajo trgovino v Evropi. Povod za težnjo k tesnejšemu povezovanju so bila tudi razmerja evropskih držav z Japonsko in ZDA in dejstvo, da si evropska gospodarstva niso tako hitro opomogla od naftnih kriz kot japonsko in ameriško. Evropske države so se zavedale, da bi z notranjim trgom zmanjšale transakcijske stroške in lažje vzpostavile ekonomijo obsega, notranji trg pa bi služil tudi kot zaščita pred Japonsko in ZDA. Težava, kljub pripravljenosti držav, da trg liberalizirajo, je bila v tem, da so se njihove predstave o reformiranju skupnega trga, razlikovale. Za spremembo Pogodbe o EGS pa je bilo potrebno soglasje vseh tedanjih dvanajstih držav članic. (Hojnik in Knez 2015)

Situacija se je začela izboljševati na vrhu v Fointainebleauju leta 1984, kjer so se vplivni evropski gospodarstveniki glasno zavzeli za vzpostavitev enotnega trga, tudi ob podpori držav članic, ki so se zavzemale za ekonomski liberalizem. V začetku leta 1985 je predsednik Evropske komisije postal Jacques Delors, ki je le teden dni po nastopu funkcije naznanil Evropskemu parlamentu, da namerava končati izgradnjo notranjega trga. Rok za doseg tega cilja, ko je bilo torej treba ukiniti notranje meje, je Delors postavil leto 1992. Komisija je nato po pozivu Evropskega parlamenta v kratkem času pripravila Belo knjigo (EU 1985) z naslovom Dokončno oblikovanje notranjega trga. Bela knjiga je bila kasneje temelj za sprejem Enotnega evropskega akta, osredotočila pa se je na ovire, ki so še vedno preprečevale prost pretok. Opredelila je tri skupine takšnih ovir, in sicer *fizične ovire* (kontrola in urejanje dokumentacije na mejah med državami članicami), *tehnične ovire* (različni proizvodni standardi veljavni za zaščito zdravja, varnosti in potrošnikov, različna pravila poslovanja in za

javna naročila zaprti nacionalni trgi) ter *fiskalne ovire* (različne stopnje DDV in trošarin). (Hojnik in Knez 2015, 31; Johnson in Turner 2008, 86)

Leta 1988 je italijanski ekonomist Paolo Cecchini izdal poročilo (EU 1988), v katerem oceni učinek odprave omenjenih ovir in posledično oblikovanja notranjega trga na evropski bruto proizvod. Cecchinijeva ocena je bila, da bi notranji trg prispeval 4,3 do 6,8 odstotka BDP-ju takratnih držav članic. (Johnson in Turner 2008) Pri analizi so upoštevali dejavnike kot so zmanjšanje stroškov ob odpravi trgovinskih ovir in carinskih postopkov, nižje stroške zaradi ekonomije obsega, nižje marže zaradi večje konkurence, večjo izbiro proizvodov ter povečanje inovativnosti. (Hojnik in Knez 2015, 31)

Delors si je poleg dokončanja notranjega trga zadal še drugi pomemben cilj, in sicer pripraviti vse potrebno, da bi lahko v naslednji fazi zaživela še Gospodarska in denarna unija (EMU). Bil je namreč mnenja, da je za dokončanje notranjega trga potrebna tudi skupna valuta. Korak k temu se je zgodil v drugem mandatu Delorjevega predsedovanja Komisiji. Junija 1988 je bil na Hannoverskem Svetu, ki mu je predsedoval prav Jacques Delors, ustanovljen Odbor za proučevanje gospodarske in denarne politike, ki je aprila 1989 izdal poročilo (EU 1989), v katerem so opredelili postopke za ustanovitev gospodarske in denarne unije. V poročilu so navedli tudi cilje monetarne unije, in sicer popolno liberalizacijo pretoka kapitala, popolno integracijo finančnih trgov, nepovratno konvertibilnost valut, nepreklicno določitev menjalnih tečajev in možnost zamenjave nacionalnih valut s skupno valuto. (EU 2014č)

Poročilo določa dosego teh ciljev v treh fazah – od tesnejše gospodarske in monetarne koordinacije z neodvisno Evropsko centralno banko za skupno valuto, do določil, ki urejajo velikost in financiranje nacionalnih proračunskih primanjkljajev.

Tri faze na poti k EMU, ki jih opredeljuje poročilo in določa dogajanje v posamezni fazi:

- Faza 1 (1990 – 1994): dokončanje notranjega trga in odstranitev omejitev za nadaljnjo finančno integracijo.
- Faza 2 (1994 – 1999): ustanovitev Evropskega monetarnega inštituta za krepitev sodelovanja centralnih bank za pripravo Evropskega sistema centralnih bank (ESCB). Načrtovanje prehoda na skupno valuto evro in določitev upravljanja evro-območja v prihodnje (Pakt za stabilnost in rast). Uresničitev gospodarske konvergence med državami članicami.

- Faza 3 (1999 dalje): določitev menjalnih tečajev med valutami sodelujočih držav in evrom. Vzpostavitev Evropske centralne banke (ECB) in Evropskega sistema centralnih bank (ESCB) z neodvisno monetarno politiko. Izvajanje zavezujočih proračunskih pravil v državah članicah. (EU 2014č)

Na začetku zadnje faze, torej 1. januarja 1999 dalje je evro postal uradna valuta sodelujočih držav članic in denarna ter devizna politika od tedaj poteka v evrih, januarja 2002 pa v obtok pridejo tudi evrski bankovci in kovanci. (EU 2014č)

4.1.2 Izpopolnjevanje in rast notranjega trga po letu 2000

Evropski uniji je na področju notranjega trga ostalo še veliko načrtov, kljub temu, da je bilo že precej doseženega. Predvsem je veliko dela potrebnega na področju storitev, saj le-te predstavljajo 70% gospodarskih dejavnosti in so tako ključnega pomena za enotni trg. (EU 2014) Poleg štirih svoboščin postajajo pomembna tudi druga področja, kot na primer varstvo potrošnikov, socialne pravice, varstvo okolja, delavske pravice. Podobno cilju iz Bele knjige iz leta 1985, si je EU leta 2000 za nov strateški cilj postavila postati vodilna svetovna ekonomska velesila, ki temelji predvsem na znanju. (Hojnik in Knez 2015) Ta cilj je bil med drugimi zastavljen v Lizbonski strategiji (EU 2000), ki je bila sprejeta na srečanju Evropskega sveta meseca marca v Lizboni. V okviru tega cilja je med drugim zajeto tudi področje notranjega trga, in sicer vzpostavitev popolnega, operativnega notranjega trga. Zapisali so, da si naj Evropski svet in države članice prizadevajo za oblikovanje strategije za odpravo ovir za vse storitve, za izvajanje pospešene liberalizacije na področjih oskrbe elektrike, plina poštnih storitev in transporta. Oblikovati je bilo potrebno tudi strategijo za poenostavitev zakonodaje, ki je ovirala prost pretok blaga, ter spodbujati konkurenco in tekmovalnost in zmanjšati stopnjo državne pomoči. EU se mora zavzemati tudi za dokončanje notranjega trga za finančne storitve do leta 2005. (EU 2000)

Leta 2007 je Komisija izdala sporočilo o delovanju notranjega trga blaga in v njem ugotovila, da le-ta deluje dobro, ter da so tudi podjetja in državljani na splošno zadovoljni z njegovim delovanjem. Vendarle pa še vedno obstajajo nekatere slabosti, ki jih je potrebno odpraviti. Glavne težave, ki jih Komisija ugotavlja v sporočilu, se pojavljajo na področju nacionalnih tehničnih predpisov, zaradi katerih potrošniki dostikrat nimajo dostopa do določenih izdelkov v svoji državi, torej dejansko nimajo popolnega dostopa do prostega trga. Težava je tudi v veliki količini pravil EU, ki so med seboj dostikrat neskladna, nasprotujoča. Velik problem

predstavljajo tudi počasni in dragi postopki homologacije ter registracije rabljenih motornih vozil, ki včasih lahko privedejo tudi do prepovedi uporabe vozila, ki je bilo prej zakonito v uporabi v drugi državi članici. (Hojnik in Knez 2015; COM 2007)

Z Lizbonsko pogodbo imenovano tudi Pogodbo o delovanju Evropske Unije (PDEU), ki je začela veljati 1. decembra 2009, notranji trg ni doživel bistvenih sprememb. Med pomembnejše spremembe štejemo razširitev notranjega trga na področje kmetijstva in ribištva ter povečano vlogo Sveta EU in Evropskega parlamenta na teh dveh področjih v smislu odobritve mednarodnih trgovinskih sporazumov. Na splošno pa je razvoj notranjega trga v tem obdobju bolj ali manj miroval, (Hojnik in Knez 2015) ob nastopu ekonomske krize leta 2008 pa je pokazal tudi, da še zdaleč ni dokončno oblikovan, saj se je pokazala težnja držav, da se v kriznih razmerah zatekajo k protekcionizmu in zaščiti nacionalnega gospodarstva. (Ahtik in Mencinger 2012)

4.1.3 Evropa 2020 za ponovno oživitev notranjega trga

Prav izhodu iz krize in pripravi gospodarstva EU na novo desetletje je bila namenjena strategija *Evropa 2010* (COM 2010a), ki jo je Komisija predstavila marca 2010. Opredeli tri vrste rasti, ki jih je potrebno doseči tako na ravni EU, kot na ravni držav članic: *pametna rast* (razvoj gospodarstva, ki temelji na znanju in inovacijah), *trajnostna rast* (spodbujati konkurenčno in ekološko gospodarstvo in gospodarno izkoriščanje virov) ter *vključujoča rast* (utrjevanje gospodarstva z visoko stopnjo zaposlenosti). (COM 2010a)

Komisija v Strategiji med drugim postavi cilje za razvoj EU do leta 2020, in sicer, da mora imeti zaposlitev tri četrtine prebivalstva med 20. in 64. letom, da je potrebno 3 odstotke BDP EU nameniti za raziskave in razvoj. Več pozornosti posveti tudi skrbi za okolje z zmanjšanjem emisij, ter spodbujanju izobraževanja mladih in zmanjševanju števila revnega prebivalstva za 20 milijonov ljudi. (COM 2010a)

Predsednik Komisije Barosso je bil zagovornik notranjega trga kot temelja evropske integracije in trajnostnega razvoja, zato je menil, da notranji trg zahteva prenovljeno zavezo držav, da bi lahko preživel grožnje ekonomskega nacionalizma in realiziral svoje potenciale. S tem ciljem je leta 2009 italijanskemu ekonomistu in nekdanjemu premieru Italije Mariu Montiju podelil mandat, da pripravi poročilo (Monti 2010) o vnovičnem zagonu notranjega trga. Monti je ugotovil, da je podpora tržni integraciji v Evropi upadla in ni več politična

prioriteta. Zato predlaga razširitev trga na nova področja, ki so ključna za rast Evrope, strategije za zaščito notranjega trga pred gospodarskim nacionalizmom, ter doseganje večjega soglasja glede notranjega trga. (Monti 2010)

Komisija je leta 2010 izdala sporočilo K aktu za enotni trg (COM 2010b) in v njem poudarila, da sta oblikovanje enotnega trga in odprtje meja med najpomembnejšimi dejavniki rasti v Evropi. Po ocenah Komisije je združen učinek integracije in širitve med leti 1992 in 2009 zagotovil 2,75 milijona dodatnih delovnih mest in 1,85 odstotno rast. EU je postala največje svetovno gospodarstvo in največja uvoznica in izvoznica. Trgovina znotraj EU predstavlja 17 odstotkov svetovne blgovne menjave, in 28 odstotkov svetovne trgovine s storitvami. Komisija meni, da notranji trg še ni dosegel svojega potenciala in da lahko zagotovi še več delovnih mest in še večjo rast – po ocenah tega poročila lahko tudi za 4 odstotke BDP v naslednjih desetih letih. (Hojnik in Knez 2015)

Prav ukrepe za spodbujanje gospodarske rasti in ustvarjanje delovnih mest pa zajema naslednje sporočilo Evropske komisije, izdano aprila 2011, in sicer Akt za enotni trg. (COM 2011) Ker je zaupanje v notranji trg v prejšnjih letih, kot omenjeno, upadalo, Komisija izpostavi, da je potrebno predvsem le-to, če želimo spodbuditi gospodarsko rast. Akt za enotni trg odpira dvanajst delovišč za ponovni zagon enotnega trga do leta 2012. (COM 2011) Teh dvanajst vzvodov rasti, konkurenčnosti in socialnega napredka, katerih cilj je olajšati življenje akterjem na enotnem trgu, torej podjetjem, državljanom, potrošnikom in delavcem, obsega mobilnost delavcev, financiranje za mala in srednja podjetja, digitalne vsebine, davčno ureditev, varstvo potrošnikov in vseevropska omrežja. (EU 2011)

4.1.4 Enotni digitalni trg kot naslednji velik izziv EU

Komisija v okviru nadgrajevanja notranjega trga vse večjo pozornost posveča enotnemu digitalnemu trgu. Ironično je, da je digitalni trg EU še vedno zgolj skupek nacionalnih tržišč, kljub temu, da je internet v realnosti najmanj omejen z geografskimi mejami. Pri dostopanju do nekaterih spletnih vsebin Evropejci dostikrat naletimo na geografske blokade, cene čezmejne dostave blaga so velikokrat tako visoke, da kupce odvrne od nakupa, ali pa prodajalec blaga enostavno sploh ne dostavlja v državo potrošnika. (Hojnik in Knez 2015)

Evropska Komisija ocenjuje, da le 15% državljanov kupuje blago in storitve v drugih državah EU in le 7% malih in srednjih podjetij prodaja svoje izdelke čez mejo in tako ne morejo

izkoristiti potenciala, ki ga digitalni trg ponuja. Takšno situacijo naj bi popravila strategija za enotni digitalni trg, ki je bila sprejeta 6. maja 2015 in sloni na treh stebrih:

1. boljši dostop potrošnikov in podjetij do digitalnega blaga in storitev po vsej Evropi – potrebno je odpraviti ključne razlike med spletnim in nespletnim okoljem, da bi se odstranile ovire za čezmejne spletne dejavnosti.
2. oblikovanje ustreznega okolja in enakih konkurenčnih pogojev za razcvet digitalnih omrežij in inovativnih storitev – potrebne so varne, hitre in zanesljive infrastrukture ter okolje, ki bo ustrezno regulativno za inovacije, naložbe, pošteno konkurenco in enake konkurenčne pogoje.
3. čim boljše izkoriščanje potenciala rasti digitalnega gospodarstva.

Po ocenah Komisije v tej strategiji bi, po odpravi regulativnih ovir in oblikovanju enotnega trga, naše gospodarstvo pridobilo 415 milijard letno, ustvarjenih pa bi bilo tudi na tisoče novih delovnih mest. (EU 2015a) Vzpostavitev enotnega digitalnega trga ni pomembna le za rast sektorja informacijsko komunikacijske tehnologije, temveč za produktivnost in konkurenčnost EU na splošno.

Zdi se, da se EU kar mudi z vzpostavitvijo enotnega digitalnega trga, kar je tudi prav, saj jo konkurenti dohajajo oziroma prehitevajo. Sicer se lahko pohvali z nekaterimi dosežki, kot na primer z uvedbo enotnega območja plačil v evrih SEPA (Single Euro Payments Area), kar je znižalo stroške nakupov in poenostavilo uporabo bančnih storitev. Velik dosežek na področju enotnega digitalnega trga so tudi pravila o mobilnih gostovanjih, kar je znatno znižalo cene telefonskih klicev v druge države članice. (Hojnik in Knez 2015)

4.2 Nastanek Schengenskega sporazuma

Eno glavnih načel enotnega trga EU je odprava vseh mejnih kontrol, da bi zagotovili popolno svobodno gibanje ljudi med državami članicami. Junija leta 1985 so se v Schengenu, malem mestu v Luksemburgu, sestali predstavniki petih članic EGS-ja, in sicer Belgije, Francije, Zvezne republike Nemčije, Luksemburga in Nizozemske in se dogovorili o postopni odpravi nadzora na medsebojnih mejah. Med drugimi so bili cilji sporazuma olajšati potovanja preko meja, vzpostaviti skupna vizna pravila z azilno politiko, ter okrepiti sodelovanje na področju preprečevanja drog, orožja, terorizma, davčnih utaj, ilegalnih migracij itd. Podpis tako imenovanega Schengenskega sporazuma (kasneje imenovan tudi Schengen I) je bil predviden

za 15. december 1989, v veljavo pa bi moral stopiti 1. januarja 1990, vendar je ZR Nemčija odpovedala podpisno slovesnost, ker naj bi rabila več časa za preučitev učinka sporazuma na pravice potovanja državljanov Vzhodne Nemčije v ostale štiri države podpisnice. S tem ravnanjem Nemčije se je pokazalo, da tudi ostale članice še niso bile pripravljene na popolno odpravo mejnega nadzora. Nizozemska je bila zaskrbljena zaradi vztrajanja Luksemburga na tem, da se področje davčnih utaj izključi iz načrta policijskega sodelovanja, težavo so videli tudi v tajnih bančnih računih. Belgijo je skrbela policijska računalniška mreža podatkov in možnost kršitve zasebnosti posameznikov. Francija ni bila zadovoljna z določili svobode gibanja delavcev – bali so se množičnega priseljevanja Turkov iz Zahodne Nemčije, ki bi prišli zaradi priseljevanja vzhodnih Nemcev v Zahodno Nemčijo. Ta sporazum zato ni stopil v veljavo kot načrtovano 1. januarja 1990, temveč se je ista peterica držav odločila za ponovna pogajanja, katerih rezultat je bila 15. junija 1990 podpisana Schengenska konvencija oz. Schengen II. Ta sporazum je dal največ poudarka na naloge držav v primeru prošenj za azil. Po podpisu tega sporazuma so k pogodbi pristopile še Italija (november 1990), Španija in Portugalska (november 1991), Grčija (november 1992) in Avstrija (april 1995). (Dinan 2000, 412–413)

Trenutno schengensko območje zajema 26 držav, od tega tri, ki niso članice EU (Islandija, Švica in Liechtenstein), dve EU državi (Velika Britanija in Irska) se za vstop v schengensko območje nista odločili, štiri države (Hrvaška, Bolgarija, Romunija in Ciper) pa čakajo na vstop. (EU 2016a)

Kljub temu, da so schengensko območje sprva zajemale le države EU, pa Schengenski sporazum originalno ni bil sporazum EU. Evropska komisija si je prizadevala za vključitev določil Schengenskega sporazuma v pravni sistem EU. To jim je po dolgotrajnih postopkih sprejemanja odločitev tudi uspelo in tako je Amsterdamska pogodba inkorporirala schengenski pravni red v pravni sistem EU. Nove kandidatke za vstop v EU morajo tako izpolnjevati tudi vse pogoje za izvajanje schengenskega pravnega reda. (Dinan 2000)

Za pomoč pri zagotavljanju notranje varnosti na schengenskem območju je bil vzpostavljen schengenski informacijski sistem (SIS). To je obsežen informacijski sistem, ki policiji, sodnim organom in pristojnim migracijskim službam omogoča vnašanje in pregledovanje podatkov in ukrepov glede pogrešanih oseb, oseb ali predmetov povezanih s kaznivimi dejanji, in državljanov tretjih držav, ki jim je prepovedan vstop in bivanje na schengenskem

območju. Tako SIS prispeva k zaščiti zunanje schengenske meje in je obenem temelj sodelovanja na področju kazenskega pregona. (EU 2015b)

Uredba EU o Zakoniku o schengenskih mejah v svojem 25. členu državam članicam omogoča, da v primeru resne grožnje javnemu redu ali notranji varnosti v državi članici, lahko ta država članica izjemoma uvede nadzor na vseh ali na določenih delih meje. Nadzor lahko uvede za največ 30 dni, ta čas se pa lahko podaljša do največ 6 mesecev, če grožnja v tem času ne poneha. (EU 2016b) Kar precej držav schengenskega območja je v preteklosti že uporabilo to določilo predvsem ob pomembnih dogodkih, kot so srečanja državnikov ali večji športni dogodki. V zadnjem času pa so najpogostejši vzroki begunska kriza in velik pritok migrantov v Evropo ter teroristični napadi v Parizu in Bruslju leta 2015 in 2016 in grožnja terorističnih napadov tudi drugod po Evropi. (EU 2016c)

V nadaljevanju naloge pogledajmo, kakšne učinke ima povezovanje med evropskimi državami na medsebojno trgovanje in gospodarsko rast povezanih držav. Pogledali bomo tudi, kakšen je učinek širitve skupnega trga na evropsko gospodarstvo.

4.3 Učinki enotnega trga in Schengenskega sporazuma na evropsko gospodarstvo

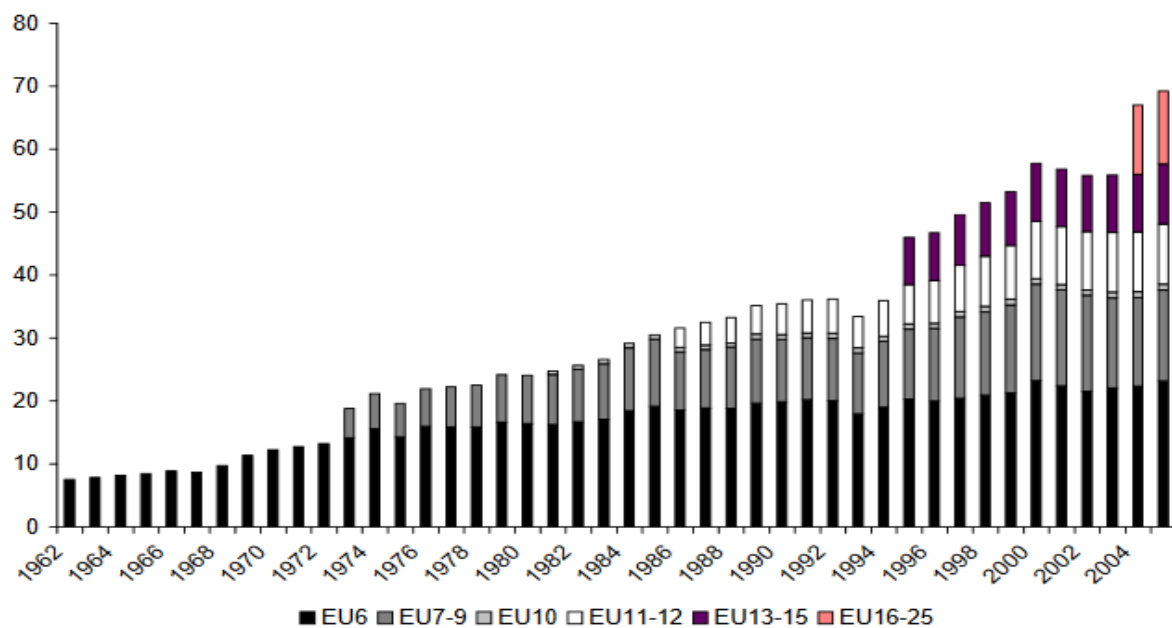
4.3.1 Učinki enotnega trga na evropsko gospodarstvo

Evropska unija si je vedno prizadevala za gospodarsko rast in s tem čim večjo blaginjo v državah članicah. Notranji trg vidi kot sredstvo doseganja tega cilja, postavlja pa se vprašanje, ali je bil ta cilj zares dosežen in kolikšen bi bil obseg trgovine ter njen prispevek h gospodarski rasti držav, če notranjega trga ne bi bilo. Na zapletenost vprašanja kaže tudi to, da obstoja veliko študij, ki pa nanj niso povsem jasno odgovorile in so nekatere tudi kritizirane s strani ekonomistov, ker da so analize napačno oblikovane. Dejavnikov, ki vplivajo na učinkovitost notranjega trga je namreč veliko in ravno zaradi tega je te učinke težko analizirati. Potrebno je upoštevati učinek omejitve zunanje trgovine, ki pravi, da ko dve državi ustanovita območje svobodne trgovine, to pospeši trgovino med njima, ampak tudi omeji trgovino iz držav nečlanic. Poleg članstva v EU so tu tudi drugi dejavniki, ki vplivajo na intenzivnost trgovine med državama, kot na primer velikost in bližina držav (pri večjih državah je obseg mednarodne menjave večji, prav tako to velja za države, ki so si geografsko bližje); tudi skupni jezik in zgodovina vplivata na obseg trgovine med državama. (Hojnik 2010; Straathof in drugi 2008)

Za analizo učinka povezovanja držav v skupni trg pogledimo analizo nizozemskega Urada za analizo ekonomske politike (CPB) (Straathof in drugi 2008), ki je razvil kvantitativno metodo za presojo učinkov ekonomske integracije v Evropi. Glavni cilj je bil opredelitev učinkov notranjega trga, ki poleg drugih ekonomskih razvojev pomenijo dodano vrednost. Upoštevali so, da bi države članice EU glede na svojo bližino, zgodovino in kulturno podobnost, med seboj trgovale tudi brez notranjega trga. Torej je v študijo zajet le dodatni učinek notranjega trga na trgovino z blagom. (Hojnik 2010; Straathof in drugi 2008)

V Grafu 4.1 vidimo razvoj medsebojne menjave med petnajstimi državami članicami (EU15) kot delež dodane vrednosti med letoma 1962 in 2004 (zajema pa tudi podatek še za leto kasneje po najobsežnejši širitvi EU). Prikaže, da se je trgovina z 8 odstotkov leta 1962 povečala na okoli 70 odstotkov leta 2005. Ugotovimo tudi, da se je trgovina v EU povečala zaradi poglobljanja trgovine med že obstoječimi državami članicami, kot tudi zaradi širitve na nove članice. V Grafu 4.1 vidimo, kako se je med letoma 1962 in 2004 razvijala trgovina med petnajstimi državami članicami EU kot delež dodane vrednosti. Vidimo, da bil leta 1962 ta delež 8 odstotkov, leta 2005 pa je narasel na približno 70 odstotkov. (Straathof in drugi 2008, 18)

Graf 4.1: Širitve EU spodbujajo blagovno menjavo v EU

Vir: Straathof in drugi (2008, 18).

Vrsta EU6 na grafu prikazuje blagovno menjavo med šestimi ustanovnimi članicami EU. Vrsta EU7-9 prikazuje povečanje notranje trgovine v EU po pridružitvi Združenega kraljestva, Irske in Danske in vsebuje vso menjavo med EU7-9, kot tudi uvoz in izvoz v te države iz EU6. Za vse nadaljne širitve velja enako. (Straathof in drugi 2008, 18)

Tabela 4.1 prikazuje učinke notranjega trga EU v obdobju od 1961 do 2005, razdeljenem na šest intervalov, skozi katere se je učinek notranjega trga precej spreminjal. Negativne vrednosti ne pomenijo nujno, da je učinek notranjega trga negativen, temveč da se je le njegov učinek zmanjševal. V prvi fazi je koeficient najvišji, saj sta znižanje in odprava carin pospešila trgovino med šestimi državami ustanoviteljicami. V začetku sedemdesetih let se trend učinka notranjega trga obrne močno navdol vendar ne traja dolgo, tako da celoten učinek ni postal negativen. Obdobje med letoma 1973 in 1983 zopet beleži rast s koeficientom 0.84. Med letoma 1983 in 1984 se učinek notranjega trga ustali, saj se koeficienti gibljejo blizu ničle. Prednost notranjega trga pred ostalim svetom se po letu 1992 zniža, kar je najverjetneje povzročila povečana globalizacija, zaradi katere ureditev notranjega trga EU ni več tako izjemna. Leta 1995 tudi začne veljati sporazum STO, ki vodi do znižanja carin in necarinskih ovir trgovini po vsem svetu. (Straathof in drugi. 2008; Hojnik 2010)

Tabela 4.1: Učinek notranjega trga od 1961 do 2005

BDP		0,52 (0,01)
EU	1961-69	2,24 (0,23)
	1970-72	-4,18 (0,98)
	1973-83	0,84 (0,29)
	1984-91	0,17 (0,23)
	1992-97	-0,42 (0,37)
	1998-2005	-0,96 (0,27)

Vir: Straathof in drugi (2008, 31).

Straathof in ostali (2008) so analizirali tudi, kako so širitve EU vplivale na trgovino z novimi državami članicami (glej Tabelo 4.2). Ugotovili so, da so vse širitve vplivale pozitivno. Največji učinek širitve skupnega trga je bil ob širitvi leta 1973, ko so se pridružile Danska, Irska in Združeno kraljestvo, najmanjši pa, ko se včlanijo Avstrija, Finska in Švedska leta

1995. Majhen koeficient pri največji širitvi ni nepričakovan, saj študija upošteva podatke le do leta 2005, torej za deset novih članic le za dve leti. Navadno se pravi učinek pokaže v petih do desetih letih, toliko časa je namreč potrebno, da se država prilagodi notranjemu trgu. (Straathof in drugi 2008; Hojnik 2010)

Tabela 4.2: Učinek širitev notranjega trga

BDP		0,52 (0,01)
EU	EU 7-9	0,55 (0,03)
	EU 10	0,18 (0,04)
	EU 11-12	0,48 (0,05)
	EU 13-15	0,21 (0,04)
	EU 16-25	0,07 (0,05)

Vir: Straathof in drugi (2008, 33).

Študija Straathofa in drugih avtorjev (2008) dokazuje tudi, da se trgovina ob širitvi z novimi državami članicami poveča precej bolj, kot je stopnja rasti menjave med dotedanjimi državami. V Tabeli 4.3 vidimo, da je ob prvi širitvi na devet držav trojica novih članic uživala za več kot 4 odstotke večjo rast trgovine, kot tedanjih šest držav. Ob širitvi z 9 na 12 (Grčija, Španija, Portugalska) držav je ta razlika še večja, in sicer skoraj 6 odstotkov. Pravilo ne drži le v primeru včlanitve Avstrije, Švedske in Finske, kar pa ne preseneča preveč, saj so bile te države gospodarsko povezane s Sporazumom o Evropskem gospodarskem prostoru že pred včlanitvijo v EU.

Tabela 4.3: Razlika v stopnji rasti trgovine z novimi državami članicami in stopnji rasti med dotedanjimi državami članicami

Širitev	Obdobje	Razmerje med rastjo trgovine in dodano vrednostjo za EU 15 (v % na leto)	
		Pristopne drž. članice	Obstoječe drž. članice
EU 6 na EU 9	1973-1982	6,2	1,6
EU 9 na EU 12	1986-1995	6,7	0,8
EU 12 na EU 15	1995-2004	2,3	2,4

Vir: Straathof in drugi (2008, 19).

Nizozemski CPB je ugotovil tudi, da je notranji trg EU veliko bolj pospešil menjavo med državami članicami, kot pa omejil trgovino navzven. (Straathof in drugi 2008, 38)

Študija CPB zaključí, da je bil učinek notranjega trga na trgovino z blagom precejšen, vendar se je sčasoma zmanjševal. To lahko pripišemo temu, da se je po svetu povečala odprtost trgov in so se mnoga pravila za trgovanje med državami članicami že izenačila s pravili trgovanja z državami nečlanicami. (Hojnik 2010; Straathof in drugi 2008)

Kot že omenjeno, je bilo na to temo narejenih veliko raziskav in študij, katerih rezultati se med seboj razlikujejo. Precej jih izhaja iz Cecchinijevega poročila iz leta 1988, ki je bilo ob ustanovitvi enotnega trga zelo optimistično, raziskave pa predvsem želijo odgovoriti, ali so se te optimistične napovedi realizirale. Tako na primer tudi raziskava Stefana Vetterja (2013) za Deutsche Bank omeni, da je Cecchini napovedal 4,25 do 6,5 odstotno rast BDP-ja za 12 držav članic. Izračuna tudi, da bi konkurenca med podjetji lahko znižala cene za 6% in ustvarila dva milijona novih delovnih mest, na dolgi rok pa celo 5 milijonov dodatnih delovnih mest ter 7% rast BDP.

Vetter (2013) povzame tudi Baldwina (1989), ki ocenjuje le 0,2 do 0,9% letno rast BDP, medtem ko Harrison, Rutheford in Tarr (1994 v Vetter 2013) ocenjujejo neposreden učinek na BPD EU le okoli 0,5%, s potencialnim dolgoročnim učinkom 1,2%

Vetter (2013) govori tudi o študiji nizozemskega urada CPB (Straathof in drugi 2008), ki smo jo podrobneje pogledali tudi v tem poglavju. Ta študija torej ocenjuje, da je notranji trg pospešil rast BDP-ja EU za 2 do 3 odstotke, kar pa je bolj pesimistično od Eichengreena in Boltha (2008 v Vetter 2013), ki ocenjujeta rast na celo okoli 5%.

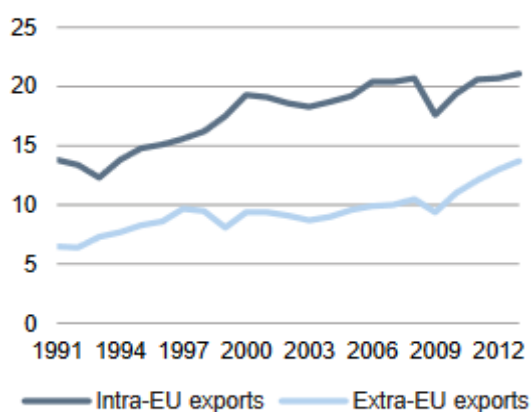
Za Evropsko komisijo so raziskavo delali Ilzkovitz in drugi (2007 v Vetter 2013), ki ugotovijo, da je notranji trg med letoma 1992 in 2006 ustvaril dodatno 2,2 odstotno rast BDP EU.

Ne moremo prezreti velikega učinka notranjega trga na mednarodno menjavo – tako med državami članicami, kot tudi z ostalim svetom. Medsebojna trgovina je med letoma 1992 in 2012 povečala BDP EU od 12% do 22%. Izvoz se je povečeval hitreje kot izvoz v države članice EU, kar kaže na veliko konkurenčnost izvozno usmerjenih podjetij v EU (glej Graf 4.2) Primerjava z ZDA in Japonsko kaže na pozitivni razvoj izvoza blaga in storitev držav članic EU 15 (glej Graf 4.3). (Vetter 2013)

Straathof in drugi (2008) v svoji študiji ugotavljajo, da je izvoz in uvoz za 8% večji, kot če do evropske integracije ne bi prišlo. Britanska zakladnica pa ocenjuje, da se lahko za 9 odstotkov večjo menjavo med državami EU pripiše zasluga notranjemu trgu. (Vetter 2013)

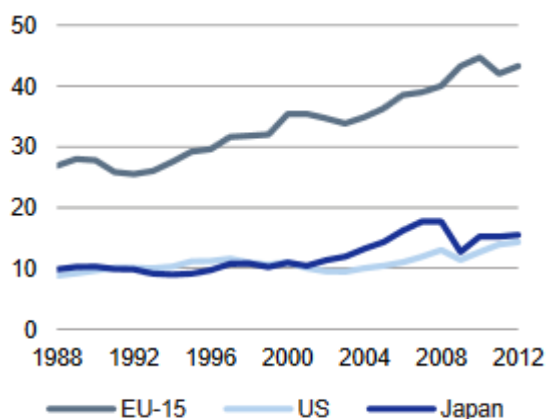
Če se na tem mestu navežemo na teoretski del, lahko sklepamo, da je vzrok dodatnega povečanja mednarodne menjave v povezovanju držav v ekonomske integracije, kot je zgoraj ugotovil tudi Vetter. Zaradi ukinitve carinskih in trgovinskih ovir je namreč prišlo do znižanja cen proizvodov, znižanja transakcijskih stroškov in tako do ustvarjanja trgovine. Odprava teh ovir pa vpliva tudi na večjo konkurenčnost, na doseganje ekonomij obsega ter na povečanje neposrednih tujih investicij, kar tudi pozitivno vpliva na mednarodno menjavo.

Graf 4.2: Rast izvoza blaga

Vir: OECD v Vetter (2013, 9).

Graf 4.3: Izvoz blaga in storitev

Vir: Eurostat v Vetter (2013, 9).

Pozitivni razvoj trgovine dobro vpliva tudi na trg dela. Evropska komisija ocenjuje, da je bilo v letu 2007 25 milijonov delovnih mest odvisnih od izvoza v države nečlanice. Kar 9 milijonov novih delovnih mest je bilo ustvarjenih z oblikovanjem vrednostnih verig znotraj enotnega trga za proizvode in storitve, s katerimi se trguje zunaj EU. (Vetter 2013)

Tudi študija Evropske parlamentarne raziskovalne službe (EPRS), avtorja Zsolta Patakija (2014) z naslovom Strošek ne-Evropske na enotnem trgu (The Cost of Non-Europe in the Single Market) izhaja iz Cecchinijevega poročila, ga po svoje nadgradi in postavi v sedanje obdobje Evropske unije. Študija izhaja iz dejstva, da enotni trg EU še ni popolnoma oblikovan, zato se ukvarja z vprašanjem, katere ovire bi bilo potrebno še odstraniti, da bi bil ta cilj dosežen in

ocenjuje kakšne bi bile koristi zapolnjevanja teh vrzeli. Pataki (2014) oceni, da bi nadaljnje poglobljanje enotnega trga lahko dvignilo BDP 28 držav članic za dodatnih 5 do 8,63% letno.

Dejavniki, ki sestavljajo te ugotovitve, so (Pataki 2014, 8):

- Kljub temu, da je enotni trg že dokaj dobro razvit, pa veliko potenciala prostega pretoka blaga ostaja neizkoriščenega. To področje bi lahko prispevalo še 183 do 269 milijard evrov letno, kar je enako 1,4 do 2,1% BDP-ja EU.
- Globlje povezan enotni trg storitev, nadaljnje povezovanje in poglobljanje finančnih trgov, investicije v informacijsko infrastrukturo in povezovanje trga elektrike in plina na dolgi rok lahko poveča BDP EU na 338 do 637 milijard evrov letno, kar je enako 2,6 do 5% BDP.
- Velik potencial se skriva tudi v digitalnem enotnem trgu, saj bi lahko ob popolnejši dograjenosti in poglobitvi dolgoročno povišal BDP EU na več kot 500 milijard oz 4% letno.
- Rezerve so tudi še v javnih naročilih, saj se jih čezmejnih izvede le okoli 3%. Ocenjeno je, da bi več čezmejnih javnih naročil lahko prineslo 36 do 66 milijard evrov letno oziroma 0,3 do 0,5% BDP
- Izguba na strani potrošnikov zaradi nedokončanega enotnega trga naj bi bila po oceni zakonodaje o varstvu potrošnikov v višini 58 milijard evrov letno (0,45% BDP EU).

Povezovanje v enotni trg EU je povečalo tudi gospodarsko rast vseh posameznih sodelujočih držav. Med letoma 1992 in 2012 je zaradi enotnega trga vsaka država EU zvišala BDP na prebivalca (najvišjo rast sta dosegli Danska in Nemčija), izjema je le Grčija, ki je imela negativno rast. (Petersen 2014)

Dokončanje enotnega trga je dolgotrajen in konstantno razvijajoč se proces, ki še zdaleč ni končan in ima še velik potencial. Predvsem je tu potrebna *odprava nadzora trgov in odprava razlik med trgi*. Potrebno je tudi spodbujati *večjo svobodo javnih naročil*, saj bi to spodbudilo konkurenco in znižalo stroške davkoplačevalcev. Nadzor nacionalnih gospodarstev je na tem področju še vedno prevelik, še posebej se to pozna v velikih državah, kjer imajo svojih ponudnikov veliko, tako da tuji nimajo veliko možnosti pri pridobitvi posla. Pomembnost trga storitev je še vedno premalo upoštevana. Čeprav ustvarijo storitve 70% dodane vrednosti v EU, je delež menjave storitev med državami EU le 20 odstotna. Komisija ocenjuje, da bi odprava ovir na trgu storitev pomenila 0,8% rasti BDP EU v prvih petih letih, dolgoročno pa bi bila lahko ob odstranitvi vseh ovir ta rast tudi do 1,6 odstotna. (Vetter 2014)

Iz tega poglavja lahko sklepamo, da je EU za gospodarsko rast, za katero si je od nekdaj prizadevala, očitno izbrala pravi način. Vse analize, ki smo jih v tem poglavju predstavili, namreč potrjujejo pozitivne učinke schengenske ureditve na rast evropskega gospodarstva. Rezultati med raziskavami se sicer razlikujejo, vendar je vzrok za to v kompleksnosti notranjega trga in velikega števila dejavnikov, ki vplivajo na učinke, zato so zelo težko izmerljivi.

Ugotovili smo lahko, da je bila rast gospodarstva prisotna že od vsega začetka povezovanja, ugodno pa so na rast vplivale tudi širitve EU. Še posebej dober učinek so imele širitve na nove države članice in če gledamo posamezne države, je vsaka od držav, z izjemo Grčije, po vzpostavitvi notranjega trga med letoma 1992 in 2012 zabeležila pozitivno gospodarsko rast.

Vsi ti pozitivni učinki na trgovino, pa za seboj potegnejo še druga področja, kot je na primer trg dela. Z uveljavitvijo notranjega trga se je namreč odprlo veliko novih delovnih mest.

Kljub že dobri razvitosti notranjega trga, pa ostaja še kar veliko rezerv in neizkoriščenega potenciala, tako v blagovni menjavi, tesnejšem povezovanju finančnih trgov, digitalnem enotnem trgu in javnih naročilih. Predvsem pa ostaja še veliko pomanjkljivosti na trgu storitev in tu bo potrebno storiti še veliko, da bo menjava storitev postala učinkovitejša in tu bo zelo pomembno tudi prizadevanje za obstanek schengenske ureditve.

4.3.2 Učinki Schengenskega sporazuma

Schengenski sporazum je pomemben prispevek k delovanju in dovrstitvi enotnega trga, saj pomembno vpliva na štiri temeljne svoboščine enotnega trga – blago, storitve, kapital in ljudi kot delovna sila – in na njihov še učinkovitejši pretok med državami članicami EU. Veliko ločenih podatkov, ki bi analizirali učinek konkretno Schengenskega sporazuma, ne najdemo. Vzrok je prav v tem, da je Schengenski sporazum postal sestavni del enotnega trga, torej samostojno niti ne bi imela večjega pomena.

Poglejmo, katere koristi enotnega trga skupaj s Schengenskim sporazumom je ugotovila Raziskovalna služba evropskega parlamenta (EPRS v Da Cunha in Worum 2016):

- **BDP** – enotni trg je povečal BDP EU za 4,8% do 5,7% od leta 1987

- **TNP** – tuje neposredne naložbe med državami EU s 64 milijard evrov leta 1992 povečale na 260 milijard evrov leta 2010 (pred finančno krizo leta 2007 so dosegle že 760 milijard evrov)
- **Mobilnost** – delež državljanov, ki delajo v drugi državi članici, se je povečal od leta 1990 do leta 2011 z 1,5% na okoli 3%
- **Potrošniki** – delež nakupov čez mejo se je z 8% v letu 2009 povečal na 12% v letu 2013
- **Trgovina** – dodatnih 9% je enotni trg prispeval na področju trgovine med državami EU, kar pomeni dobra 2% BDP EU
- **Delovna mesta** – zaposlenost je med letoma 2000 in 2007 zrasla z 22 na 25 milijonov; od tega je 9 milijonov v letu 2007 kot posledica enotnega trga.
- **Majhna in srednje velika podjetja** – EU spodbuja in finančno podpira inovativen enotni trg, kjer imajo posebno mesto mala in srednje velika podjetja.

V Evropi je 1,7 milijona ljudi, ki delajo v drugi državi schengenskega prostora, kot živijo in vsak dan okoli 3,5 milijona ljudi prečka notranje meje schengenskega prostora. Poleg tega je tu vsako leto še 24 milijonov poslovnih potovanj in 57 milijonov prečkanj blaga med državami članicami Schengena. (EU 2016č) Ena od številnih študij pojasnjuje povezavo med migracijami in medsebojno menjavo med članicami EU. Trgovina med dvema državama članicama Schengena se namreč poveča za približno 0,1 odstotka letno. Avtorja Davis in Gift (2014) pojasnjujeta, da za to obstojajo trije razlogi. Prvi razlog je okus in preference, katerega posledica je, da človek, ki se preseli v drugo državo članico, večinoma pogreša produkte, ki jih je navajen iz svoje domovine, zato kupi te izdelke v domovini, kar je v dobi interneta še toliko bolj dostopno. Drugi razlog je zavedanje, da je v drugi državi možno dobiti nek izdelek po nižji ceni, kar tudi privede do povečanja menjave. Tretji razlog je zmanjšanje tveganja menjave. Delavci, ki živijo in delajo v drugi državi, namreč bolj zaupajo in verjamejo v izdelke iz svoje domovine, so pa preko socialnih omrežij povezani s svojo državo in tako zmanjšajo tveganje nakupa v primeru, da bi hotel prodajalec kupca kakorkoli prevarati pri nakupu. Takšno zmanjšanje tveganja nakupa v tujini poveča trgovino, pojasnjujeta Davis in Gift (2014).

4.4 Učinki enotnega trga in Schengenskega sporazuma na konkurenčnost evropskega gospodarstva v svetu

Gospodarska konkurenčnost je zelo kompleksen in večplasten pojem. Na področju ekonomije se nanaša na zmožnost države ali regije zagotoviti svojim prebivalcem trajnostno rast življenjskega standarda in zagotavljati delovna mesta. Zagotoviti se mora torej takšna ureditev na institucionalni ravni, da se oblikujejo pogoji za trajnostno rast produktivnosti. (EU 2010b)

Ko govorimo o mednarodni trgovini, na nek način konkurenčnosti navzven, pa govorimo o sposobnosti izvoza blaga in storitev, da si na podlagi tega izvoza lahko gospodarstvo privošči tudi uvoz dobrin in storitev. (EU 2010b)

Evropska unija je največje svetovno gospodarstvo. Je največja svetovna izvoznica in uvoznica blaga in storitev, ima najpomembnejšo vlogo v svetu tudi pri vlaganju in prejemanju tujih naložb in je tudi največja donatorka zunanje razvojne pomoči. Prebivalstvo EU predstavlja le 7 odstotkov svetovnega prebivalstva, po skupni vrednosti proizvedenega blaga in storitev (BDP) pa predstavlja več kot četrtino svetovnega bogastva. Zaradi skupnega nastopanja na svetovnem gospodarskem prizorišču ima v svetovnih trgovinskih pogajanjih dosti močnejši pogajalski položaj, kot bi ga imele države članice, če bi nastopale posamezno. (EU 2014c)

Evropska unija je zelo navzven usmerjeno gospodarstvo, kar kaže tudi podatek, da se je obseg menjave s preostalim svetom med letoma 1999 in 2010 podvojil. K temu prispeva tudi odprava carin oz. znižana stopnja le-te (povprečna carinska stopnja v letu 2012 je bila za industrijske izdelke 2,2% oziroma 2,6% za blago na splošno). (EU 2014c)

Evropska unija je trgovinska partnerica 59 državam (Kitajska jih ima za primerjavo 36 in ZDA 24). Blagovna menjava predstavlja kar 35% BDP EU, kar je 5 odstotkov več kot v ZDA. (EU 2014c)

Poglejmo še nekaj podatkov, ki kažejo na konkurenčnost evropskega gospodarstva. V svetovnem izvozu ima EU 16,4 odstotni delež; neposredne tuje naložbe so v letu 2012 znašale 3.947 milijard eur, izhodne neposredne tuje naložbe pa 5.207 milijard eur; presežek v blagovni menjavi (ne vključuje nafte) znaša 400 milijard eur, v menjavi storitev pa ta presežek znaša 110 milijard eur (podatki za leto 2013); EU je leta 2013 donirala 56,5 milijarde eur razvojne pomoči. (EU 2014c)

Evropska komisija od leta 1997 vsako leto izda poročilo o konkurenčnosti evropskega gospodarstva. Za to nalogo se mi je zdelo zanimivo predvsem poročilo iz leta 2009, ki zajema

podatke med leti 1995 in 2008, poudarek pa daje na finančno krizo in kakšne so lahko potencialne posledice krize v smislu konkurenčnosti gospodarstva EU, v zadnjem poročilu iz leta 2014 pa se študija bolj osredotoča na to, kako zagotavljati konkurenčnost gospodarstva EU tudi v prihodnje.

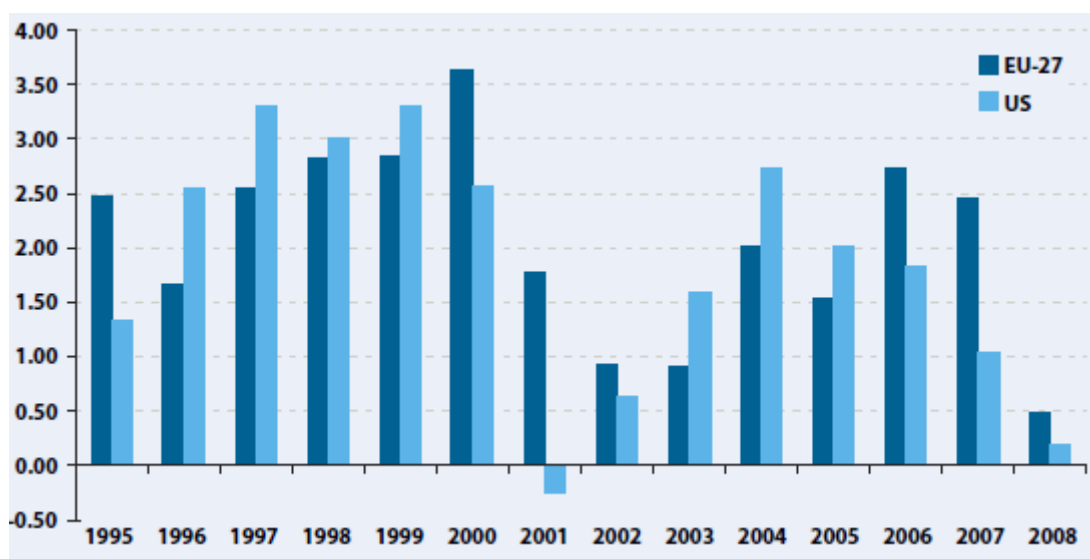
Evropska unija in tudi svetovno gospodarstvo je v letih 2008 in 2009 doživelo globoko gospodarsko krizo. Globalna konkurenca je postala vse močnejša zaradi naglega padca povpraševanja in obenem presežka ponudbe. Dolgoročno bo torej konkurenčnost EU na hitro rastočih svetovnih trgih ključnega pomena za blaginjo v EU. (EU 2010b)

Recesija ima lahko na srednji in dolgi rok lahko pozitivne in negativne učinke na produktivnost. Kljub kratkoročnemu negativnemu učinku na produktivnost zaradi spremembe v intenzivnosti uporabe produkcijskih faktorjev in nekaterim dolgoročnim tveganjem v smislu naložb v bodoče projekte, lahko recesija tudi pospeši produktivnost in konkurenčnost. To uspeva predvsem inovativnim podjetjem in tistim, ki se uspejo pravočasno prestrukturirati. V recesiji je ponavadi tudi manj zaposlovanja, zaradi česar se mladi raje kot nastopiti na trgu dela, pogosteje odločajo za podaljšanje izobraževanja, zaradi česar se tudi ustvari konkurenčna prednost. Prav tako se zaradi zmanjšanega obsega dela zgodi tudi v podjetjih, da se zaposleni v tistem času pogosteje dodatno izobražujejo. (EU 2010b)

Tekmovanje na svetovnih trgih je preizkus konkurenčnosti gospodarstva in hkrati priložnost stopnjevati ekonomski učinek, zato je bistveno znati prepoznavati hitre spremembe na mednarodnih trgih. Poleg konkurence z ZDA, v tem času zelo izstopa hitro rastoča konkurenčnost držav BRIK (Brazilija, Rusija, Indija in Kitajska). Od leta 2000 je trojica EU, ZDA in Japonska izgubila delež na svetovnem trgu v primerjavi z državami BRIK-a in še posebej s Kitajsko. Razvoj trgovinskih odnosov s temi državami je torej velika priložnost za EU, da lahko dostopa do teh velikih in hitro rastočih trgov. Obenem pa je to tudi velik izziv, saj so ti trgi zelo specifični – s Kitajsko se bo potrebno spoprijeti na področju proizvodnje, na področju kmetijstva vključno z biogorivi z Brazilijo, z Rusijo na področju energije (posebno plina), z Indijo pa na področju storitev. (EU 2010b)

Najprej pogledjmo primerjavo nekaterih pomembnejših podatkov EU z ZDA, ki jo najdemo v Evropskem poročilu o konkurenčnosti leta 2009. (EU 2010b) V Grafu 4.4 vidimo primerjavo rasti BDP na prebivalca v EU in ZDA.

Graf 4.4: Rast BDP na prebivalca v primerjavi z ZDA

Vir: AMECO, Evropska komisija v EU (2010b, 17).

Po slabšem začetku prve polovice prvega desetletja 21. stoletja, ko smo bili v letih 2001 in 2002 priča recesiji v EU in ZDA, je sledila rast, ki se je leta 2006 v primerjavi s povprečno z obdobjem od 2001 do 2005 skoraj podvojila. Tudi v primerjavi z ZDA je bila rast v EU povprečju hitrejša. Med večjimi državami največjo rast zabeleži Nemčija, med manjšimi državami pa so zelo visoko rast po vstopu leta 2004 zabeležile nove države članice kot vidimo v Tabeli 4.4

Tabela 4.4: Rast BDP na prebivalca na leto po državah EU v primerjavi z ZDA

	1996-2000*	2001-05*	2006	2007	2008
BE	2.49	1.17	2.31	1.99	1.17
BG	-0.21	6.44	6.59	6.17	6.01
CZ	1.60	3.82	6.45	5.38	2.50
DK	2.44	0.95	3.00	1.22	-1.72
DE	1.88	0.53	3.08	2.59	1.46
EE	7.19	8.25	10.61	6.52	-3.53
IE	8.59	3.72	3.11	3.50	-4.09
EL	2.91	3.85	4.08	3.62	2.52
ES	3.65	1.73	2.31	1.80	-0.44
FR	2.35	0.98	1.56	1.56	0.22
IT	1.87	0.31	1.46	0.82	-1.89
CY	2.49	1.42	2.15	2.93	2.65
LV	6.36	8.84	12.85	10.55	-4.16
LT	5.47	8.32	8.49	9.52	3.55
LU	4.70	2.35	4.78	3.58	-2.64
HU	4.25	4.51	4.28	1.23	0.65
MT	3.88	0.44	2.60	2.70	1.00
NL	3.43	0.82	3.22	3.23	1.73
AT	2.82	1.12	2.77	2.65	1.41
PL	5.42	3.13	6.31	6.69	4.79
PT	3.68	0.25	1.03	1.67	-0.19
RO	-1.05	6.50	8.11	6.45	7.29
SI	4.35	3.54	5.53	6.19	2.44
SK	3.25	4.97	8.42	10.31	6.13
FI	4.54	2.24	4.50	3.76	0.46
SE	3.23	2.19	3.66	1.81	-1.00
UK	3.13	1.98	2.21	2.69	0.25
EU-15	2.57	1.12	2.38	2.11	0.14
EU-27	2.70	1.43	2.73	2.45	0.48
US	2.94	1.33	1.82	1.04	0.19

Vir: AMECO, Evropska komisija v EU (2010b, 19).

Podoben vzorec lahko zasledimo pri zaposlenosti, katere stopnja je rasla zaradi rasti stopnje udeležnosti dela in zaradi znižanja stopnje nezaposlenosti, ki je v državah EU-27 padla z 9% leta 2001 na 7% leta 2007 (glej Tabelo 4.5). (EU 2010b)

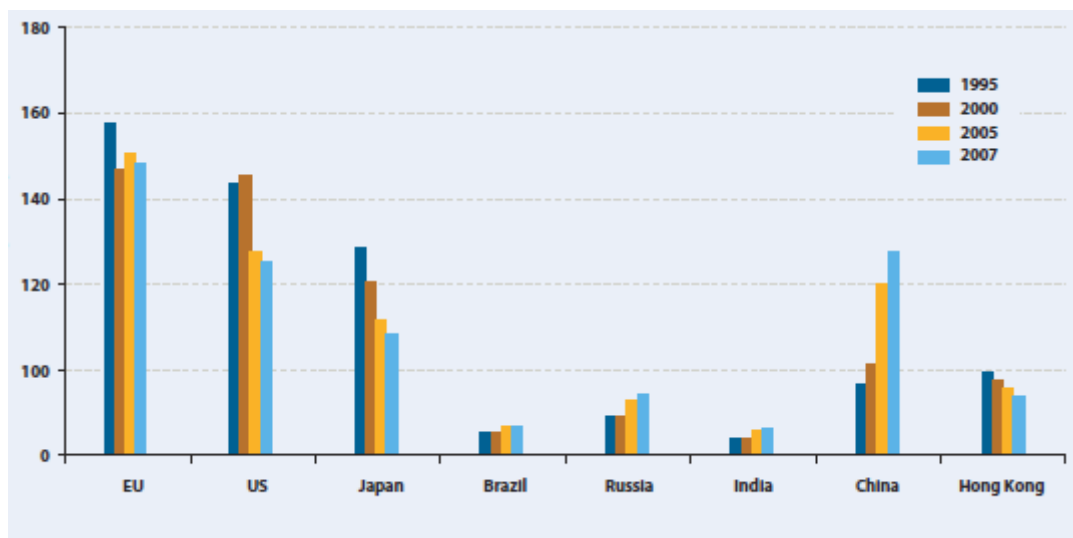
Tabela 4.5: Rast letne stopnje zaposlenosti – primerjava EU z ZDA

	1996-2000	2001-2005	2006	2007	2008
EU-15	1,46	0,90	1,46	1,63	0,58
EU-27	1,00	0,69	1,62	1,78	0,86
ZDA	1,78	0,68	1,87	1,10	-0,47

Vir: prirejeno po AMECO, Evropska komisija v EU (2010b, 20).

Poglejmo še trgovinsko razmerje med EU in že omenjenimi državami BRIK, ki so čedalje pomembnejši igralci v svetovnem gospodarstvu. Evropska unija je največja svetovna izvoznica blaga in za ZDA druga svetovna uvoznica. V letu 2007 je bil delež vsega svetovnega izvoza 17 odstoten. Kitajska se je s hitro rastjo izvoza v zadnjih dveh desetletjih povzpela na drugo mesto svetovnega izvoza. Razmerja na svetovnih trgih so se precej spremenila in s prihodom novih igralcev se je zmanjšal tudi delež menjave blaga držav tako imenovane triade (EU, ZDA in Japonske) (glej Graf 4.5). Med temi najpomembnejšimi igralci so tudi vse štiri države BRIK, med katerimi najbolj izstopa Kitajska. (EU 2010b)

Graf 4.5: Deleži v svetovni trgovini z blagom

Vir: IMF, kalkulacije wiiw v EU (2010b, 42).

Evropska unija je s 17 do 18 odstotnim deležem v svetovni trgovini trgovska velesila. V Grafu 4.5, ki prikazuje primerjavo deležev v svetovnem izvozu skozi različna obdobja, vidimo, kako države BRIK postajajo vedno pomembnejše v svetovni trgovini tudi v luči izvoza v EU - uvoz EU iz BRIK je znašal 11,6% vsega uvoza v letu 2008, največji delež tega uvoza pa je imela Kitajska s 5,9%. Približno 90% vsega izvoza EU predstavljajo industrijski izdelki, uvoz pa je zelo različen – industrijskih izdelkov uvozi največ iz Kitajske in Indije, iz Brazilije in predvsem iz Rusije pa so to trda goriva, surova nafta in zemeljski plin. (EU 2010b) V letu 2015 pa je delež uvoza EU iz BRIK predstavljal kar 32,2%, delež izvoza pa

17,7%, kar potrjuje, da te države postajajo vse močnejši igralec na svetovnem trgu. (EU 2016f)

Prednost je EU na področju zunanje trgovine ohranjala vse do leta 2014, ko jo je prvič, odkar je bila ustanovljena EU, s 15,5 odstotki prehitela Kitajska. (EU je imela razmerje uvoz izvoz 15%). Prednost pred ZDA (12,2%) pa je ostala. Združene države Amerike tudi ostajajo glavni trgovinski partner Evropske unije. (Eurostat 2016)

Gospodarska učinkovitost EU se je v zadnjih letih precej izboljšala – predvsem v letu 2014 v primerjavi s predhodnima dvema letoma. Stopnje rasti in zaposlenosti v nekaterih državah članicah sicer še ostajajo nizke, a EU kljub političnim in mednarodnim ekonomskim negotovostim vztrajno okreva. Pokazalo se je, da gospodarsko okrevanje sicer ne zagotavlja nujno boljše razporeditve virov, ki bi izboljšalo rast produktivnosti in večje konkurenčnosti EU na dolgi rok. Za večjo konkurenčnost bo potrebno še veliko storiti na področju vlaganja v informacijsko tehnologijo in izdelke intelektualne lastnine, kjer EU zaostaja za ZDA. Za izboljšanje konkurenčnosti bodo potrebni tudi napor za uvedbo reform na nacionalni ravni in na ravni EU. Rast splošne produktivnosti in produktivnosti dela bi se povečala, če bi bile odstranjene ovire konkurenčnosti in povezovanju, kar bi izboljšalo prerazporeditev virov med podjetji na enotnem trgu. (EU 2015c)

V tem poglavju smo pokazali, da sta enotni trg in schengenska ureditev ugodno vplivala na pospešitev blagovne menjave med državami članicami in tudi na zunanjo trgovino. Evropska unija kot največje gospodarstvo na svetu tako še vedno ostaja vodilna sila v trgovini. Bo pa potrebno veliko naporov, da bo to pozicijo ohranila, kajti konkurenca v svetovnem gospodarstvu je vse močnejša.

V zadnjem sklopu bomo na podlagi študij, ki so bile narejene, pojasnili, kakšne učinke bi imel padec schengenske ureditve na evropsko gospodarstvo.

5 EU BREZ SCHENGENA

»Ponovna vzpostavitev meja bo pokopala notranji trg« je v svojem govoru januarja 2016 opozoril predsednik Evropske komisije Jean-Claude Juncker. (COM 2016) Poudaril je, da brez Schengena prostega pretoka delovne sile in brez svobode potovanja evropskih

državljanov tudi evro nima nobenega smisla. Meni tudi, da bi problem nezaposlenosti postal neobvladljiv, cena padca Schengena pa bi bila, v smislu izgube gospodarske rasti in padca nadaljnjega razvoja, za evropsko gospodarstvo enormna. (COM 2016; Gotev 2016)

Schengenska ureditev se je leta 2015 prvič v svoji zgodovini znašla v krizi in obenem tudi v nevarnosti, da razpade, oziroma, da se ponovno vzpostavijo kontrole na mejah med državami članicami EU oz. med državami podpisnicami Schengenskega sporazuma. Povod za to nevarnost je nepričakovano velik val beguncev, ki je zaradi vojnih žarišč na Bližnjem Vzhodu zajel EU. Med letoma 2008 in 2013 je bil pritok migrantov iz držav tretjega sveta v povprečju 60.000 ljudi na leto, vrhunec pa je dosegel ob koncu Arabske pomladi leta 2011, in sicer nekaj čez 70.000 ljudi. Leta 2014 pa je ta številka poskočila na dobrih 216 tisoč, leta 2015 in v prvih treh mesecih leta 2016 pa je prišlo kar okoli 1,2 milijona beguncev in tudi ekonomskih migrantov. Poleg tega se je ob terorističnih napadih v Parizu, 13. novembra 2015, in v Bruslju, 22. marca 2016, tudi pokazalo, da je nekaj vpletenih v napade, begunski val zlorabilo za prihod v schengensko območje. (EU 2016d)

Vsi omenjeni dogodki so bili povod, da so nekatere države uporabile možnost začasne uveljavitve kontrol na mejah, ki je zapisana v schengenskem zakoniku s členi od 23 do 26. To možnost so do sedaj uporabile Nemčija kot prva, Belgija, Danska, Norveška, Švedska, Avstrija in Francija. Vse, razen Belgije, ki je uporabila člen 25, so uporabile člen 23 in za razlog navedle velik pritok ljudi, ki iščejo mednarodno zaščito, Francija pa je meje zaprla po terorističnem napadu v Parizu. (EU 2016d)

Člen 23 schengenskega zakonika predvideva možnost vzpostavitve kontrole na mejah do 30 dni z možnostjo podaljšanja do 6 mesecev, če razlog za sprožitev tega člena še traja. V primeru, da tudi po tem času ogroženost ne mine, se lahko uporabi 26. člen, po katerem pa se lahko vzpostavi kontrole na mejah celo do 2 leti. (EU 2016d)

Kaj tako časovno obdobje pomeni za gospodarstvo v Evropi? Kaj lahko pričakujemo, če bi se kontrole na mejah med državami članicami Schengenskega sporazuma obdržale vedno? Odgovor je lahko tri plasten: a) ponovna vzpostavitev kontrol na mejah bi povzročila takojšnje stroške, b) uničila bi dosežke in koristi, ki so bili grajeni 20 let in c) ogrozila bi prihodnje koristi povezovanja EU. EPRS (Lilico in drugi 2016) v svoji študiji namreč ocenjuje, da je v dokončanju enotnega trga še 615 milijard evrov potenciala, torej bi bil s padcem schengenske ureditve ogrožen tudi ta potencial. Negativni učinek, vendar v manjši

meri, bi imelo tudi na neizkoriščen potencial enotnega digitalnega trga, ki je ocenjen na 415 milijard. (EU 2016d)

Ponovne kontrole na mejah bi lahko ogrozile pozitivne učinke enotnega trga. Ne le da bi omejile mobilnost znotraj enotnega trga, ampak bi imele učinek tudi na področja in akterje na katere enotni trg deluje pozitivno – trgovino, tuje neposredne investicije, gospodarsko rast, kot tudi na potrošnike, srednja in mala podjetja in ustvarjanje delovnih mest. (EU 2016d)

Ločimo lahko štiri področja, na katera ima ukinitve schengenske ureditve največji učinek:

- *Delavci, ki se vozijo na delo čez meje znotraj schengenskega področja.* Zaradi mejnih kontrol se podaljša potovalni čas in zaradi tega bi se zmanjšala mobilnost dela, povečala pa heterogenost na regionalnih trgih dela. Skratka delo v drugi državi članici in vse s tem povezane stvari, bi bilo zelo otežkočeno.
- *Potovanje in turizem znotraj in zunaj schengenskega območja.* Zmanjšala bi se tako dolgoročna kot tudi kratkoročna potovanja, namenjena zabavi in nakupom. Največji upad bi občutila področja ob mejah. Poleg tega bi padel obisk turistov zunaj Schengena, posebej tistih, ki potrebujejo vizo. Zdaj namreč pridobijo enotno schengensko vizo, s katero za določen čas lahko obišče vse države znotraj Schengena. Z ukinitvijo Schengena, bi moral tak turist zaprositi za vizo za vsako državo, ki bi jo hotel obiskati, posebej. To pa bi najverjetneje večino odvrnilo od potovanja
- *Pretok blaga in sotritev.* S ponovnimi kontrolami na mejah se zaradi čakanja tovornjakov na mejah podaljša čas dostave blaga, to bi vodilo v zvišanje cen transporta in s tem tudi zvišanje cen izdelkov, kar bi vplivalo na celotno trgovino med državami članicami. Vse to se potem zavrti v krogu višanja plač in nadaljne rasti cen, kar vse skupaj privede do nekonkurenčnosti znotraj EU, kot tudi zunaj EU.
- *Obveznice in tečaji.* Finančni trgi bi se umaknili iz schengenskega območja, padla bi kupna moč in investicije. (EU 2016d)

Poglejmo, kakšni so stroškičasne ukinitve schengenske ureditve za primer dveh let in za primer trajne ukinitve in koga to najbolj zadeva. Študija EPRS »Cost of non-Schengen« (EU 2016d) predvideva dva scenarija – prvi scenarij predvideva ukinitve schengenske ureditve za dve leti, drugi scenarij pa stalno ukinitve. Dodatno je pri vsakem scenariju narejen izračun za 7 držav članic in za vse države članice schengenskega območja. Vzeli bomo podatke za vse države članice. (EU 2016d)

Najprej so tukaj takojšnji enkratni stroški fizične vzpostavitve meje, kar znese 7,1 milijarde evrov za vse države članice schengenskega območja. EPRS je izračunal, da bi bili stroški dveletne ukinitve schengenske ureditve za vse države članice med 26 in 51 milijardami evrov. Od tega bi največ stroškov, in sicer 14,2 milijarde evrov za izvoz blaga in 11,8 milijarde evrov za uvoz blaga, nastalo zaradi zamud pri cestnem transportu (ob predpostavki, da čakanje na meji traja eno uro). Sledijo stroški pri delavcih, ki se vozijo na delo v drugo državo, ki bi bili med 3,4 in 12,2 milijardami evrov, manj pa bi imel stroškov turizem (36 do 98 milijonov za dve leti v vseh državah). (EU 2016d)

Kakšne stroške bi prinesla trajna ukinitve schengenske ureditve za vse države članice? Poleg začetnih 7,1 milijarde evrov za vzpostavitev meje, ki se v tem primeru razporedi na več let, študija EPRS navaja strošek delavcev, ki se vozijo na delo v drugo državo 1,6 do 6,1 milijarde evrov letno. Turizem bi izgubil 0,02 do 0,05 milijarde evrov letno, največje izgube pa bi evropsko gospodarstvo utrpelo zaradi cestnega prevoza, in sicer 6,5 do 13 milijard evrov letno. Skupne izgube bi tako znašale 100 do 230 milijard evrov v desetih letih, kar predstavlja 0,06 do 0,14 odstotka BDP EU. (EU 2016d)

Tudi Dr. Anna auf dem Brinke (2016) z Inštituta Jacques Delors v Berlinu meni, da bi imel razpad schengenske ureditve negativne posledice na evropsko integracijo in obrnil uspehe EU v nasprotno smer. Evropski enotni trg je namreč bolj učinkovit brez kontrol na mejah, saj te omejujejo povezovanje trga. Tudi za evro območje je popolnoma povezan trg zelo pomemben. Skupna valuta je namreč dosti manj ranljiva v primeru krize, če se blago in storitve lahko pretakajo med državami brez nepotrebnih zamud in če je prisotna visoka stopnja mobilnosti dela.

Največji učinek ne-Schengena bi se pokazal v trgovini, tako med državami članicami Schengena, kot tudi zunanji trgovini. Vsako leto blago, vredno 3 milijarde evrov, prečka schengenske meje. Kontrole na mejah bi zaradi večjih zaostankov v dobavi pomenile podobno kot uvedba tarife na blago. Auf dem Brinkejeva (2016) povzame rezultate nekaterih raziskav. Skupina francoskih strokovnjakov iz France Strategie (Aussilloux in Le Hir 2016) domneva, da bi bila ta tarifa 3 odstotke celotne vrednosti menjave, kar pomeni, da bi bil ta strošek za schengensko območje enak približno 11 milijardam evrov na leto. Skupina nemških strokovnjakov iz Bertelsmann Stiftung (Böhmer in drugi 2016) predvideva dvig cen uvoženega blaga v notranji trgovini EU za 3 odstotke in ocenjuje, da bi ne-Schengen pomenil med 47 in 143 milijardami evrov stroška letno. Evropska komisija je prišla do nižjih stroškov,

in sicer med 5 in 18 milijard evrov izgube na leto. Tako velika razlika v ocenah naj bi nastala zaradi tega, ker so nemški strokovnjaki kot predmet raziskave vzeli 24 držav EU in med njimi tudi Veliko Britanijo, ki je eno največjih gospodarstev v Evropi, ni pa članica Schengena. Avtorji v Bertelsmann Stiftung pa v svoji raziskavi upoštevajo tudi povratne učinke, kot je dvig cen, kar privede do zmanjšane konkurenčnosti gospodarstva, kar tudi pomeni določen strošek oziroma izgubo. (auf dem Brinke 2016)

Strošek delavcev, ki se vozijo na delo v drugo državo Schengena, bi bil v višini 5,2 milijarde evrov letno. Takšnih delavcev je 1,67 milijona in ob predpostavki, da na meji čakajo po deset minut v vsako smer in ob domnevi, da bi bili v teh 20 minutah produktivni na svojem delovnem mestu, pridemo ob povprečni ceni dela in ob 250 delovnih dneh na leto do cene 5,2 milijarde evrov. Podobna je tudi ocena Evropske komisije za to področje. (auf dem Brinke 2016)

Kot že ugotovljeno v študiji EPRS, tudi auf dem Brinkejeva (2016) ugotavlja, da bi imel s padcem Schengena velike izgube tudi turizem. Največja težava v turizmu bi nastala predvsem zaradi velikega upada krajših potovanj, saj bi uvedba mejnih kontrol zmanjšala voljo do dnevnih izletov čez mejo. France Strategie ocenjuje, da bi se število turistov lahko zmanjšalo za 5 do 25 odstotkov in samo Francija bi lahko na področju turizma izgubila 500 milijonov evrov. Evropska komisija ocenjuje, da bi bil padec števila nočitev v enem letu za 13 milijonov, stroški ukinitve enotne schengenske vize pa bi narasli na 10 do 20 milijard evrov. (auf dem Brinke 2016)

Poleg teh, na gospodarstvo izmerljivih učinkov ponovne vzpostavitve kontrol na mejah med državami schengenskega območja, obstajajo tudi učinki, ki jih je težko izmeriti v celoti, bi pa tudi posredno ali neposredno vplivali na gospodarstvo.

Veliko izdelkov v današnjem času je sestavljeno iz delov, ki imajo poreklo različnih evropskih držav. Zamude pri dostavi blaga bi tako močno vplivale na vrednostno verigo, neposredne tuje investicije, odločitve podjetij na lokacijo proizvodnje in tudi na cenovno konkurenčnost. Brez schengenskega sporazuma bi smisel izgubili tudi projekti, kot je na primer postavitve hitre železnice med Parizom in Budimpešto. (Böhmer in drugi 2016)

Ukinitve schengenske ureditve bi imela tudi politične učinke in posledice. Schengenski sporazum je vzpostavil tudi schengenski informacijski sistem (SIS), ki je sistem za izmenjevanje podatkov med državami za preprečevanje kriminala in terorizma. Ukinitve

Schengena bi pomenila, da bi se morale te zadeve ponovno urejati na bilateralni ravni. Ker bi to vplivalo tudi na sodelovanje držav v sodnih postopkih, bi to precej otežilo prizadevanja v preprečevanju kriminala. (Böhmer in drugi 2016)

Schengenski sporazum je dal možnost državam, ki niso članice EU, sodelovati na enotnem evropskem trgu. Švica, Islandija, Norveška in Liechtenstein bi tako resno občutile posledice odprave schengenske ureditve, saj je ta edina vez teh držav z enotnim trgov. (Böhmer in drugi 2016)

Schengen ima tudi velik družbeni pomen. Večina prebivalcev Evrope je namreč mnenja, da je prost prehod med mejami ena največjih prednosti in dosežkov EU in ima tako tudi veliko simbolno vrednost. Velika izguba tako za EU kot samo družbo bi bila, če zaradi stalne vzpostavitve kontrol na mejah, ljudje ne bi več hodili čez mejo po nakupih ali na delo. Zmanjšala bi se tudi kulturna izmenjava in sodelovanje obmejnih regij. To pa so učinki, ki se jih ne da izmeriti, so pa prav tako zelo pomembni. (Böhmer in drugi 2016)

Trenutni stroški, ki nastajajo ob uvedbi kontrol na mejah, so relativno nizki. Ker ima vsaka medalja dve plati, je potrebno pogledati tudi, ali imajo države, ki so uvedle ponovne kontrole na mejah, od tega kakšne koristi. Kot omenjeno, je večina držav uvedla kontrole na mejah zaradi vala beguncev. Vzemimo za primer Švedsko, ki naj bi imela zaradi zamud na mejah okoli 27 milijonov evrov stroškov na leto, če ne prištejemo še stroškov infrastrukture in osebja. Po drugi strani pa se poroča, da bo država v letu 2016 plačala 6,5 milijarde evrov za oskrbo beguncev. Če bi se pritok beguncev nadaljeval v takem številu kot leta 2015, bi bil ta strošek še 1,3 milijarde evrov višji. Švedska bi v tem primeru torej privarčevala. Res pa je, da je v strošek zaradi čakanja na mejah vračunan le strošek delavcev, ki se vozijo iz Danske na Švedsko. (EU 2016d)

Države so torej ugotovile, da jim strošek uvedbe kontrol na mejah pomeni le delček odstotka njihovega BDP in da bi z zavračanjem beguncev, ki prihajajo iz druge, varne države EU celo privarčevale. To pomeni, da bo le učinkovitejše upravljanje z zunanjo schengensko mejo in učinkovitejšim skupnim azilnim sistemom odvrnilo države od zapiranja notranjih meja. (EU 2016) Evropska komisija je decembra 2015 že izdala predlog za nov sistem varovanja evropskih meja in obale, ki naj bi v celoti začel leta 2020. Seveda tak sistem tudi nekaj stane (ocenjeno 322 milijonov evrov letno), vendar ob vseh ugotovljenih negativnih učinkih na gospodarstvo, bodo stroški ohranjanja in reševanja Schengena vedno nižji, kot bi bili za Evropo ob ponovnem zapiranju meja. (auf dem Brinke 2016)

6 SKLEP

Ali je enotni trg zgodba o uspehu? Po več kot dvajsetih letih njegovega delovanja je odgovor lahko pritrdilen, saj tudi rezultati kažejo na pozitiven učinek evropskega povezovanja na evropsko gospodarstvo. Res pa je tudi, da so bile nekatere napovedi (kot npr. Cecchinijevo poročilo) morda malo preveč optimistične in enotni trg takšnih pričakovanj ni mogel izpolniti. Vsekakor pa so rezultati enotnega trga skupaj s Schengenskim sporazumom, ki veljata za dva največja dosežka Evropske unije, pozitivni in so vidni na več področjih. Z njunim delovanjem se je namreč zvišala gospodarska rast, povečala se je trgovina znotraj EU in tudi zunaj EU, povečala se je konkurenčnost evropskega gospodarstva, povečal se je izvoz v večini industrijskih panog, ki so tako postale tudi bolj privlačne za neposredne tuje investicije, mobilnost delovne sile se je povečala, odprlo se je veliko delovnih mest, vzpostavilo se je ugodno okolje za mala in srednja podjetja, in nenazadnje so z enotnim trgom in schengensko ureditvijo veliko ugodnosti pridobili tudi potrošniki.

Kljub vsemu razvoj enotnega trga še ni dokončan, saj je v prostem pretoku blaga, ljudi in storitev še kar precej potenciala in preoblikovanje nacionalnih trgov v večje ekonomske povezave ne more biti doseženo čez noč. Podjetja namreč težko hitro preoblikujejo svoja izvozna omrežja, poleg tega pa so tudi investicije in reorganizacije v proizvodnem procesu nastavljene dolgoročno. Tudi delovna sila v smislu pridobivanja potrebnih delovnih kvalifikacij in premostitve jezikovnih ovir, potrebuje več časa na prilagoditev enotnemu trgu, ter izkoriščanju vseh ugodnosti, ki jih ponuja.

Zaradi vse hitrejšega razvoja drugih trgov po svetu, predvsem Kitajske, je nadaljnji razvoj enotnega trga zelo pomemben, saj je enotni trg zelo pomemben dejavnik za konkurenčnost gospodarstva EU v svetu. Ker bo za ohranitev konkurenčnosti Evropa potrebovala tudi sposobno in izobraženo delovno silo, je potrebno tudi spodbujanje mobilnosti delovne sile, kar omogoča schengenska ureditev.

Kot omenjeno, schengenski sporazum dopolnjuje enotni trg in ga dela bolj kompletnega. Brez schengenske ureditve bi enotni trg težko preživel. Kljub temu pa se je Schengen zaradi največje begunske krize po 2. svetovni vojni in terorističnih napadov v Franciji in Belgiji znašel v krizi. Zaenkrat so države le izkoristile možnost, ki jim jo ob izrednih dogodkih daje schengenski zakonik, in sicer so ponovno vzpostavile kontrolo dokumentov na notranjih mejah. Govorilo pa se je in se še govori o različnih možnih scenarijih, od na primer ohranitve

schengenskega območja le med državami prvopodpisnicami sporazuma, do popolne ukinitve sporazuma in zaprtja meja.

Če so stroški kratkoročne vzpostavitve mejnih kontrol še razmeroma nizki, pa bi imelo dolgoročno zapiranje meja velike negativne posledice na evropsko gospodarstvo. Obstaja verjetnost, da bi zaradi padca Schengena lahko razpadel tudi enotni trg, s tem bi lahko bila ukinjena tudi enotna denarna valuta in kaj lahko bi zaradi tega razpadla tudi Evropska unija. Razpad schengenskega območja bi namreč pomenil visoke stroške in izgube na več področjih in panogah. Ponovna vzpostavitev meja bi tako povzročila visoke stroške na področju trgovine, transporta, turizma, mobilnosti delovne sile in drugih. Vsi ti stroški z ukinitvijo Schengena pa bi bili tudi razlog za upočasnjeno gospodarsko rast, nižji BDP, večjo nezaposlenost, znižanje konkurenčnosti in upad neposrednih tujih investicij.

Niso pa le prikazane številke tiste, ki kažejo na negativne učinke ukinitve Schengena. Predvsem bi bila s tem uničena več kot polstoletna prizadevanja za varnost in blaginjo v Evropi. Zapiranje meja med državami EU bi imelo posledice tudi na drugih področjih, ki sicer ne vplivajo neposredno na ekonomske kazalce, imajo pa zagotovo posredni vpliv tudi na gospodarstvo. Schengen s svojim informacijskim sistemom (SIS) namreč skrbi tudi za varnost članic schengenskega območja in si čim bolj prizadeva za preprečevanje kriminala in terorizma v Evropi. V zadnjem času se je ob terorističnih napadih v Evropi pokazalo, da noben sistem ni popoln. Ker je varnost pomembna tudi za gospodarstvo, si prav zato EU prizadeva za še močnejši nadzor nad zunanjo schengensko mejo, kar namerava urediti z ustanovitvijo nove agencije.

Odprte meje so pripomogle tudi k večjemu sodelovanju in kulturni izmenjavi ljudi, predvsem tistih, ki bivajo na obmejnih področjih, pa tudi širše. Z ukinitvijo Schengenskega sporazuma, bi bila takšna sodelovanja seveda otežkočena.

Glede na vse zapisano lahko torej odgovorimo na delovni vprašanji. Pri prvem vprašanju nas je zanimalo, ali Schengen pozitivno vpliva na evropsko gospodarstvo. Vsi ekonomski kazalci kažejo na to, da je povezovanje v enotni trg podkrepljeno s schengensko ureditvijo pozitivno vplivalo na evropsko gospodarstvo. EU je namreč postala največje svetovno gospodarstvo in trgovska velesila. Povečal se je njen BDP, gospodarska rast, zaposlenost. Zaradi povezanosti je tudi lažje kljubovala finančnim in gospodarskim krizam, kot druga gospodarstva po svetu.

Pri drugem vprašanju smo se spraševali, kako lahko padec schengenske ureditve ogrozi evropsko gospodarstvo. Schengenski sporazum je sestavni del enotnega trga in kot smo ugotovili, notranji trg ob ukinitvi Schengena ne bi obstal. Z neobstojem enotnega trga bi, kot smo lahko ugotovili, države imele velike stroške in izgube v gospodarstvu. Vsekakor pa bi tudi same, brez enotnega trga, težko igrale tako pomembno vlogo v svetovnem gospodarstvu, kot jo lahko v okviru enotnega trga.

7 LITERATURA

1. Ahtik, Meta in Jože Mencinger. 2012. *Ekonomika evropske integracije*. Ljubljana: GV Založba.
2. auf dem Brinke, Anna. 2016. *The economic costs of non-Schengen; what numbers tell us*. Dostopno prek: <http://www.institutdelors.eu/media/costnonschengen-aufdembrinke-jdib-april16.pdf?pdf=ok> (15. marec 2016).
3. Aussilloux, Vincent in Boris Le Hir. 2016. *The Economic Cost of Rolling Back Schengen*. Dostopno prek: http://www.strategie.gouv.fr/sites/strategie.gouv.fr/files/atoms/files/the_economic_cost_of_rolling_back_schengen_0.pdf (16. avgust 2016).
4. Balassa, Bela. 1961. *The Theory of Economic Integration*. Homewood, Illinois: Richard D. Irwin.
5. Böhmer, Michael, Jan Limbers, Ante pivac in Heidrun Weinelt. 2016. *Departure from the Schengen Agreement*. Dostopno prek: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/NW_Departure_from_Schengen.pdf (15. marec 2016).
6. COM. 2007. *Sporočilo Komisije, Notranji trg blaga: temelj konkurenčnosti Evrope*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0035&from=SL> (25. maj 2016).
7. --- 2010a. *Evropa 2020, Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SL_ACT_part1_v1.pdf (25. maj 2016).
8. --- 2010b. *K aktu za enotni trg*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0608&qid=1471127714816&from=SL> (13 avgust 2016).
9. --- 2011. *Single Market Act*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0206:FIN:en:PDF> (13. avgust 2016).
10. --- 2015. *Strategija za enotni digitalni trg za Evropo*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0192&from=EN> (27. maj 2016).

11. --- 2016. *Tiskovna konferenca predsednika EK Jeana-Clauda Junckerja 15.6.2016*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?ref=I115044&sitelang=en&videolang=SL> (16. avgust 2016)
12. Coudenhove-Kalegri, Richard von. 1924. *Das Pan-Europäische Manifest*. Dostopno prek: <http://vv.varzil.de/II-01.PDF> (6. avgust 2016).
13. Da Cunha, Silveria in Astrid Worum. 2016. *Cost of non-Schengen*. Dostopno prek: <http://www.eppgroup.eu/news/The-cost-of-no-Schengen> (7. junij 2016).
14. Davis, Dane in Thomas Gift. 2014. *The positive Effects of the Schengen Agreement on European Trade*. Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/twec.12158/abstract;jsessionid=976243996692906B0D5663F180F0D77E.f03t04?userIsAuthenticated=false&deniedAccessCustomisedMessage=> (10. junij 2016).
15. Dearden, Stephen in Frank Macdonald (ur.). 1999. *European Economic Integration*. Harlow (Essex): Longman, New York: Addison.
16. Dinan, Desmond. 2000. *Encyclopedia of the European Union*. Houndmills, Basingstoke, London: Macmillan Press Ltd, European Union Series.
17. El-Agraa, Ali M. (ur.). 2007. *The European Union, Economics and Policies*. Cambridge: Cambridge University Press.
18. EU. 1951. *Treaty establishing the European Coal and Steel Community*. Dostopno prek: http://www.cvce.eu/obj/treaty_establishing_the_european_coal_and_steel_community_paris_18_april_1951-en-11a21305-941e-49d7-a171-ed5be548cd58.html (7. avgust 2016).
19. --- 1956. *Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti*. Dostopno prek: http://www.svz.gov.si/fileadmin/svz.gov.si/pageuploads/Primarna_zakonodaja/Rimski_pogodbiSL.pdf (7. avgust 2016).
20. --- 1965. *Treaty establishing a Single Council and a Single Commission of the European Communities*. Dostopno prek: http://www.cvce.eu/obj/treaty_establishing_a_single_council_and_a_single_commission_of_the_european_communities_8_april_1965-en-be427f35-bec6-4872-9afa-e9602d628aea.html (9. avgust 2016).
21. --- 1985. *Bela knjiga o dokončanju notranjega trga – Completing the Internal Market. White Paper from the Commission to the European Council*. Dostopno prek: http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com1985_0310_f_en.pdf (11. avgust 2016).
22. --- 1986. *Enotni evropski akt*. Dostopno prek: http://www.svz.gov.si/fileadmin/svz.gov.si/pageuploads/Primarna_zakonodaja/EEA.pdf (9. avgust 2016).

23. --- 1988. *Cecchini Report*. Dostopno prek: <http://aei.pitt.edu/3813/1/3813.pdf> (11. avgust 2016).
24. --- 1989. *Report on economic and monetary union in the European Community*. Dostopno prek: <http://penguincompaniontoeu.com/wp-content/uploads/2012/10/Delors-Report-on-EMU-19891.pdf> (11. avgust 2016).
25. --- 1997. *Treaty of Amsterdam*. Dostopno prek: http://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_en.pdf (9. avgust 2016).
26. --- 2000. *Lisbon Strategy. Lisbon European Council 23 and 24 March Presidency Conclusions*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (13. avgust 2016).
27. --- 2001a. *Treaty of Nice*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EN> (9. avgust 2016).
28. --- 2001b. *Laeken Declaration on the future of the European Union*. Dostopno prek: http://www.cvce.eu/en/obj/laeken_declaration_on_the_future_of_the_european_union_15_december_2001-en-a76801d5-4bf0-4483-9000-e6df94b07a55.html (9. avgust 2016).
29. --- 2003. *Draft Treaty establishing a constitution for Europe*. Dostopno prek: <http://penguincompaniontoeu.com/wp-content/uploads/2012/10/Draft-Treaty-Constitution-for-Europe-July-2003.pdf> (9. avgust 2016).
30. --- 2005. *Pogodba o ustavi za Evropo*. Dostopno na https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_sl.pdf (9. avgust 2016).
31. --- 2007. *Lizbonska pogodba*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN> (9. avgust 2016).
32. --- 2010a. *Prečiščeni različici Pogodbe o Evropski uniji in Pogodbe o delovanju Evropske unije*. Dostopno prek: http://europa.eu/pol/pdf/consolidated-treaties_sl.pdf (11. april 2016).
33. --- 2010b. *European competitiveness report 2010*. Dostopno prek: <http://bookshop.europa.eu/en/european-competitiveness-report-2010-pbNBAK10001/> (12. junij 2016).
34. --- 2010c. *Pogodba Euratom – prečiščena različica*. Dostopno prek: http://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/consolidated_version_of_the_treaty_establishing_the_european_atomic_energy_community_sl.pdf (7. avgust 2016).
35. --- 2011. *12 delovišč za enotni trg do leta 2012*. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-469_sl.htm?locale=en (26. maj 2016).

36. --- 2014a. *Ekonomska in monetarna unija*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/index_sl.htm (13. april 2016).
37. --- 2014b. *Notranji trg*. Dostopno prek: http://europa.eu/pol/singl/index_sl.htm (16. marec 2016).
38. --- 2014c. *Politike Evropske unije: Trgovina*. Dostopno prek: http://europa.eu/pol/comm/index_sl.htm (16. april 2016).
39. --- 2014č. *The road to EMU; Phase 3: the Delors Report*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/road/delors_report_en.htm (12. avgust 2016).
40. --- 2015a. *Enotni digitalni trg za Evropo*: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4919_sl.htm (26. maj 2016).
41. --- 2015b. *Schengensko območje*. Dostopno na: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/schengen_brochure/schengen_brochure_dr3111126_sl.pdf (2. junij 2016).
42. --- 2015c. *Single market integration and competitiveness in the EU and its member states*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/growth/industry/competitiveness/reports/single-market-integration-competitiveness/index_en.htm (20. junij 2016).
43. --- 2016a. *Schengen area*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/index_en.htm (1. junij 2016).
44. --- 2016b. *Uredba EU 2016/399 o Zakoniku Unije o pravilih, ki urejajo gibanje oseb prek meja (Zakonik o schengenskih mejah)*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0399&from=EN> (2. junij 2016).
45. --- 2016c. *Seznam držav, ki so uvedle začasno kontrolo na mejah*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control/docs/ms_notifications_-_reintroduction_of_border_control_en.pdf (2. junij 2016).
46. --- 2016č. *The economic impact of suspending Schengen*. Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2016/579074/EPRS_ATA\(2016\)579074_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2016/579074/EPRS_ATA(2016)579074_EN.pdf) (21. maj 2016).
47. --- 2016d. *Cost of non-Schengen: the impact of border controls within Schengen on the Single Market*. Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578974/IPOL_STU\(2016\)578974_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578974/IPOL_STU(2016)578974_EN.pdf) (7. junij 2016).
48. --- 2016e. *The Schuman Declaration*. Dostopno prek: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_en (7. avgust 2016).

49. --- 2016f. *European Union. Trade in goods with BRIC*. Dostopno prek: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/january/tradoc_147226.pdf (17. avgust 2016)
50. EUR-Lex. 2016. *Regulation (EEC) No. 727/75 establishing a European Regional Development Fund*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:1975:073:FULL&from=EN> (9. avgust 2016).
51. EurActiv. 2016. *Mini-Schengen not an option, for now*. Dostopno prek: <http://www.euractiv.com/section/central-europe/news/mini-schengen-not-an-option-for-now/> (15. junij 2016).
52. Eurostat. 2016. *The EU in the world – international trade*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/The_EU_in_the_world_-_international_trade (23. junij 2016).
53. Gotev, Georgi. 2016. *Juncker: restoring borders will kill internal market*. Dostopno prek: <http://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/juncker-restoring-borders-will-kill-internal-market/> (10. junij 2016).
54. Hojnik, Janja. 2010. *Prosti pretok blaga v EU*. Ljubljana: GV Založba.
55. --- in Rajko Knez. 2015. *Svobodščine notranjega trga EU*. Ljubljana: IUS Software, GV Založba.
56. Ješovnik, Peter. 2000. *Evropska unija, Zgodovina, ustanove, politike in evropski model družbe*. Koper: Visoka šola za management.
57. Johnson, Debra in Colin Turner. 2008. *European Business*. London; New York: Routledge.
58. Kenda, Vladimir in Vito Bobek. 2003. *Osnove mednarodnih ekonomskih odnosov*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
59. Lilico, Andrew, Summayah Leghari in Marika Hegg. 2016. *The cost of non-Schengen. Impact of border controls within Schengen on the Single Market*. Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/581383/EPRS_STU\(2016\)581383_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/581383/EPRS_STU(2016)581383_EN.pdf) (7. junij 2016).
60. Marshall, George C. 1947. *Marshall Plan Speech*. Dostopno prek: http://marshallfoundation.org/library/wp-content/uploads/sites/16/2014/06/Marshall_Plan_Speech_Complete.pdf (7. avgust 2016).
61. Monti, Mario. 2010. *Nova strategija za enotni trg*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/docs/monti_report_final_10_05_2010_sl.pdf (25. maj 2016).
62. Moussis, Nicolas. 1999. *Evropska Unija, pravo, ekonomija, politike*. Slovenska izdaja: Littera picta.

63. OECD. 2016. *Convention on the Organisation for Economic Co-operation and Development*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/general/conventionontheorganisationforeconomicco-operationanddevelopment.htm> (6. avgust 2016).
64. Pataki, Zsolt. 2014. *The cost of Non-Europe in the Single Market*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/510981/EPRS_STU%282014%29510981_REV1_EN.pdf (4. junij 2016).
65. Petersen, Thies. 2014. *20 years of the European single market: growth effects of EU integration*. Dostopno prek: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Policy-Brief-Binnenmarkt-en_NW_02_2014.pdf (6. junij 2016).
66. Salvatore, Dominick. 2011. *International economics, trade and finance*. New York: John Wiley cop.
67. Smith, Adam. 2010. *Bogastvo narodov: raziskava o naravi in vzrokih bogastva narodov*. Ljubljana: Studia humanitatis.
68. Straathof B., Linders G-J., Lejour A., Möhlmann J. 2008. *The Internal Market and the Dutch Economy*. Dostopno prek: <http://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/internal-market-and-dutch-economy-implications-trade-and-economic-growth.pdf> (4. junij 2016).
69. UNECE. 2016. Dostopno prek: <http://www.unece.org/info/ece-homepage.html> (6. avgust 2016).
70. Vetter, Stefan. 2013. *The Single European Market 20 years on*. Dostopno prek: https://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000322897/The+Single+European+Market+20+years+on%3A+Achievements,+unfulfilled+expectations+%26+further+potential.pdf (5. junij 2016).
71. Viner, Jacob. 1950. *The Customs Union Issue*. New York: Carnegie Endowment for International Peace.